

**ҮЙЛДВЭРЖҮҮЛЭЛТИЙН БОДЛОГО, ТӨЛӨВЛӨЛТИЙН
ТАЛААРХ БУСАД ОРНЫ АРГА ТУРШЛАГА**
(Харьцуулсан судалгаа)

Д.Байгалмаа, Ц.Элбэгзаяа

АГУУЛГА

Оршил

1. Үйлдвэржүүлэлтийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал
 - 1.1. Үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын стратеги
 - 1.2. Үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын хэрэгслүүд /АНУ, Герман, Франц, Японы жишээн дээр/
 - 1.3. Үйлдвэрлэлийн ангилал /жижиг, дунд, том үйлдвэр гэсэн ойлголтыг ямар хүрээнд тодорхойлдог болох/
 - 1.4. Үйлдвэржилтийн эдийн засгийн шалгуур
2. Үйлдвэржүүлэлтийн бодлого төлөвлөлийн түүхэн замнал, үйлдвэрлэлийн өнөөгийн байдал
 - 2.1. Үйлдвэржүүлэлтийн түүхэн замнал
 - 2.2. Дэлхийн үйлдвэрлэлийн өнөөгийн байдал
3. Гадаад орнуудын үйлдвэржүүлэлтийн туршлагаас
 - 3.1. Чех
 - 3.2. Польш
 - 3.3. Өмнөд Солонгос
 - 3.4. Тайвань
 - 3.5. Сингапур

4. Дүгнэлт

Ашигласан материалын жагсаалт

ОРШИЛ

Судалгааны арга зүй

Үйлдвэржүүлэлтийн бодлого, төлөвлөлтийн асуудал нь зөвхөн үйлдвэр барьж байгуулах, тоног төхөөрөмж худалдан авах, эсвэл жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төдий явцуу ойлголт биш, харин эдийн засаг, нийгмийн бүх салбарт үйлдвэрлэлийн арга, технологийн дэвшил нэвтрүүлэх, шинэ мэдлэг эзэмших, хүний нөөцийг хөгжүүлэх өргөн цар хүрээг хамарсан ойлголт бөгөөд захиалагчаас ирүүлсэн хүсэлтийн дагуу судалгааны ажлыг гүйцэтгэхдээ интернэтийн эх сурвалжуудаас хайлт хийж олдсон Польш, Чех, Солонгос, Тайвань, Сингапур зэрэг орнуудын туршлагыг харьцуулан судлав.

Судалгааг хийх явцад үйлдвэржсэн улс орнууд нь импортыг хязгаарлах, экспортыг дэмжих бодлогоор үйлдвэрлэлээ өргөжүүлж байсан чиг хандлагад үндэслэн улс орнуудын туршлагыг судлахдаа экспортын бодлого, хөтөлбөрүүдийн талаарх мэдээллийг түлхүү тусган харууллаа.

Судалгааны үр дүн

Орчин үед дэлхий ертөнц даяаршиж, шинжлэх ухаан технологийн дэвшил гарахын хэрээр түүхий эдийг илүү гүн боловсруулсан, нэмүү өртөг шингээсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхэд чиглүүлэх хандлага ажиглагдаж байна.

Судалгаанд авагдсан орнуудын туршлагаас үзэхэд, улс орнууд нь өөрсдийн онцлогоос хамааран үйлдвэржүүлэлтийн хөгжлийн бодлогоо тодорхойлж ирсэн бөгөөд нийтлэг тал нь жижиг дунд үйлдвэрлэл /ЖДҮ/-ийг дэмжин импорт орлуулах бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэн дотоодын хэрэгцээгээ хангах, хөгжлийн дараагийн үед экспортыг дэмжин техник технологийг хөгжүүлж гадаад зах зээлд гаргахад чиглэсэн бодлогоор өнөөгийн хөгжилд хүрсэн байна. Гэхдээ түүхэн хөгжлийн эдгээр дараалал нь тухайн орны онцлог хэрэгжүүлж буй бодлогоос хамааран хоорондын шилжилтийн хугацаа, стратеги бодлогууд нь өөр өөр, хосолж явагдах, аль нэгийг нь алгасах зэрэг олон хувилбартай байсан бөгөөд бие биенээ үгүйсгэлгүй нягт хамааралтай хөгжиж иржээ.

Хуучин социалист гэх Чех, Польш зэрэг зарим орнууд зах зээлийн эдийн засагт шилжих шилжилтийн эхэн үеэс л аливаа саад бэрхшээлтэй учирч байсан бөгөөд тэдгээрийн зарим нь экспортын чиглэлийг өөрчлөх, хөгжүүлэх үйл явцаа амжилттай хэрэгжүүлж, шинэ зах зээлийг нээж, бүтээгдэхүүний бүтцийг түүхий эд материалаас үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүн болгон өөрчилж, ЖДҮ-ийн нийт экспортод эзлэх хувийг нэмэгдүүлж, экспортыг дэмжих бодлого, арга хэмжээг боловсруулж, хэрэгжүүлснээр экспорт, ЖДҮ-ийг дэмжих байгууллагын бүтцийг оновчтой бий болгож чадсан байна.

Харин Сингапур, Тайвань зэрэг байгалийн нөөц баялаггүй Азийн орнууд нь хөгжлийн бодлогоо тодорхойлохдоо эхлээд ЖДҮ-ийг дэмжин импорт орлуулах бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, дараагийн үе шатанд шинэ техник, технологийн шийдэл бүхий экспортын баримжаатай хөгжлийн стратегийг баримтлахдаа мэдлэгт суурилсан хөгжлийн загварыг бий болгож чаджээ.

Түүнчлэн Солонгос улс нь дээрх загваруудыг үйлдвэржүүлэлтийн бодлогодоо тусгахдаа химийн хүнд үйлдвэрүүдийг судалгаа хөгжил /R&D/-д тулгуурлан хөгжүүлэхэд голлон анхаарч, түлхүү хөгжүүлснээрээ онцлогтой байна.

1. ҮЙЛДВЭРЖҮҮЛЭЛТИЙН БОДЛОГО, ТӨЛӨВЛӨЛТИЙН АСУУДАЛ

“Үйлдвэржүүлэлт” гэдэг нь зөвхөн үйлдвэр барьж байгуулах, тоног төхөөрөмж худалдан авах, эсвэл жижиг, дунд үйлдвэр хөгжүүлэх төдий явцуу ойлголт биш, харин эдийн засаг, нийгмийн бүх салбарт үйлдвэрлэлийн арга, технологийн дэвшил нэвтрүүлэх, шинэ мэдлэг эзэмших, хүний нөөцийг хөгжүүлэх өргөн цар хүрээтэй асуудал юм.

Үйлдвэржүүлэлтийн хөгжлийн түүхэнд олон онол, урсгал гарч байсан ч улс орон бүр өөр өөрийн онцлогтой бодлогыг хэрэгжүүлсээр ирсэн. Үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын онолын үзэл баримтлал нь импорт орлох үйлдвэржүүлэлтийн бодлогоос экспортын чиг баримжаатай бодлогод шилжих ерөнхий загварын хүрээнд тодорхой шат дараалалтайгаар хэрэгжиж буй боловч түүхэн хөгжлийн эдгээр дараалал нь тухайн орны онцлог, хэрэгжүүлж буй бодлогоосоо хамааран шилжилтийн хугацаа, стратеги нь өөр өөр, хослон явагдах, аль нэгийг нь алгасах зэрэг олон хувилбартай байж болох бөгөөд бие биенээ үгүйсгэлгүй нягт хамааралтай байсаар ирсэн.

Үйлдвэржүүлэлтийн бодлогыг боловсруулахдаа тухайн улс орны нөхцөл байдал, шинжлэх ухааны суурь асуудлууд, бизнесийн гол салбарууд, нөөц баялаг, дунд хугацааны

зорилтууд зэрэг үндэсний эдийн засагт нэн чухал хувь нэмэр оруулах хүчин зүйлсийг харгалзан үзэх шаардлагатай.

1.1. Үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын стратеги

Стратеги гэдэг нь хэтийн төлөвт хүрэх арга замаа тодорхойлох буюу үйлдвэржүүлэлтийн хувьд улс төр, эдийн засаг, байгалийн баялаг, нийгэм, оюун санааны бүх системийг уялдуулж төлөвлөх явдал юм. Өөрөөр хэлбэл, бүхэлд нь системтэйгээр харж, төлөвлөж стратегиа гаргана гэсэн үг юм. Үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын хүрээнд баримталдаг доорх нийтлэг стратегиуд байна. Үүнд:

- Импортыг орлуулах, экспортод чиглэсэн стратеги
- Өөрийн байгалийн эрдэс баялаг, нөөцийг гүн боловсруулах стратеги
- Хамтын ажиллагаа, түншлэлийн стратеги
- Төлөвлөлтийн стратеги
- Нээлттэй хаалганы стратеги
- Картелийн бүлэглэлийн стратеги
- ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх стратеги гэх мэт.

Импортыг орлуулах, экспортод чиглэсэн стратеги: Импортыг орлуулах бодлого нь Засгийн газраас тариф, тоо хэмжээний хязгаарлалтын аргаар дотоодын үйлдвэрлэлийг дэмжих явдал юм. Үйлдвэржүүлэлтийн хөгжлийн стратеги нь үндсэндээ дотоодын зах зээлд зориулж үйлдвэрлэл явуулах /импортыг орлуулах/ эсвэл гадаад зах зээлд зориулж бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх /экспортод чиглэсэн/ гэсэн 2 сонголтыг хийдэг. Хөгжиж байгаа улс орнуудын үйлдвэржүүлэлтийн үндсэн стратеги нь импортыг орлуулах бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх явдал юм. Харин энэ бодлогыг амжилттай хэрэгжүүлсний дараа экспортод чиглэсэн бодлогыг хэрэгжүүлэх нь илүү үр дүнтэй байдаг байна.

Энэ стратегитай холбоотой үйлдвэржүүлэлтийн үе шатууд:

Хүснэгт 1.

Үе шат	Тухайн үе шатанд үр дүнтэй хамрагдаж чадсан улс орнууд	Шалгуур үзүүлэлт
1. Импортыг орлуулах үйлдвэржүүлэлтийн үе шат	Бразил, Мексик, Аргентин, Малайз, Индонез, Тайланд, Турк, Энэтхэг, Пакистан	ДНБ-д импортын эзлэх хувийн жингийн буурах өөрчлөлт /импортын коэффициент/
2. Экспортод чиглэсэн үйлдвэржүүлэлтийн үе шат	Хонгконг, Сингапур, Тайвань, Өмнөд Солонгос	ДНБ-д экспортын эзлэх хувийн жингийн өсөх өөрчлөлт /экспортын коэффициент/

Өөрийн орны байгалийн эрдэс баялаг, нөөцийг гүн боловсруулах стратеги: Байгалийн эрдэс баялгийн нөөц ихтэй улс орнууд эдгээр нөөцөө гүн боловсруулж, нэмүү өртөгтэй эцсийн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх явдал чухал юм. Ингэхдээ эцсийн бүтээгдэхүүнийг гүн боловсруулах үр чадвар, үйлдвэрлэлийн ноу-хауг эзэмшсэн байх шаардлага урган гарна. Хөгжингүй орнуудын хувьд үндэстэн дамнасан корпорациуд нь олон жилийн хугацаанд оршин тогтнохдоо илүү туршлагажихын хэрээр өөрийн маркетингийн, борлуулалтын сувгуудтай байх, тээвэрлэлт, хуваарилалтын сувгуудыг эзэмших зэргээр үйл ажиллагаа нь улам нарийсч мэргэшсэн байдаг. Харин хөгжиж байгаа орнуудын хувьд донор улс орнуудын худалдааны хориг саадыг бууруулах, борлуулалтыг нэмэгдүүлэхийг чармайдаг боловч өрсөлдөөнд сөрөн зогсох, даван туулах чадвар сул, орлого бага байх нь тухайн улсаас баримталсан стратеги бодлого хэрэгжихгүй байх хандлага ажиглагддаг. Иймээс хөгжиж байгаа орнуудын үйлдвэржүүлэлтийн бодлогод дэмжлэг, зөвлөмж үзүүлэх шаардлагатай.

Үйлдвэрлэлийн хамтын ажиллагаа, түншлэлийн стратеги: Бага болон дунд орлоготой улс орнуудын зах зээл бага байдаг учраас хөгжингүй орнуудын зах зээлд нэвтрэхийг оролддог боловч энэ нь хязгаарлалттай байдаг. Нөгөө талаас бүтээгдэхүүн нь сонирхол татахуйц байж чаддаггүй байна. Эдгээр орнууд зах зээлээ өргөжүүлж өрсөлдөхийн тулд өөр хоорондоо чөлөөт худалдааны гэрээ байгуулах, эдийн засгийн блог үүсгэх зэргээр хамтын ажиллагаа, түншлэлийн стратегийг баримталдаг.

Төлөвлөлтийн стратеги: Төлөвлөлтийн зорилго нь үйлдвэрлэлийн хүчин зүйлийг хамгийн үр ашигтай ашиглахын тулд хэрэгжүүлж байгаа зохион байгуулалт, эдийн засгийн бусад арга хэмжээний цогц юм. Гадна орчны өөрчлөлтийг урьдчилан харах, гарч болзошгүй асуудлыг илрүүлж тодорхойлох, эдийн засгийн өмнөө тавьсан зорилтыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах нөөцийг тоо болон чанарын үзүүлэлтээр хангах, үйл ажиллагааг зохион байгуулах, хянах зэрэг нь төлөвлөлтийн стратегийн гол асуудал юм. Иймээс зах зээлийн төлөвлөлтийн онол арга зүйг эзэмших, зөв хэрэгжүүлэх асуудал чухал байсаар байна.

Нээлттэй хаалганы стратеги: Энэ стратегийн зорилго нь гадаадын хөрөнгө оруулалтын таатай орчныг бүрдүүлэх явдал юм. Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг хөхүүлэн, экспортыг нэмэгдүүлэх, ажлын байрыг бий болгох, технологийн дэвшилд түлхэц өгөх зорилгоор экспортын чөлөөт бүсийг байгуулсан. Гадаадын хөрөнгө оруулалтын бодлого нь шинээр бий болоод удаагүй байгаа зээлийг идэвхтэй татан оролцуулах, гадаад өрийн ачааллыг багасгах, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалтыг чөлөөлөх, дэвшилтэт технологитой хөрөнгө оруулалтад татвараас чөлөөлөлт үзүүлэх, хөрөнгө оруулалтын салбарыг нээлттэй болгох зэрэг аль болох таатай орчныг бүрдүүлж, гаднаас дотоод руу орох хөрөнгийн урсгалыг нэмэгдүүлэхэд чиглэгдэж байдаг.

Картелийн бүлэглэлийн стратеги: 1972 онд газрын тос экспортлогч орнуудын бүлэглэлүүд нь өндөр хөгжилтэй орнуудын эдийн засагт нөлөө бүхий шийдвэрүүдийг гаргаж байсан. Эдгээр орнууд нь газрын тосны үнийг тогтоох, үйлдвэрлэл, хуваарилалтын сувгийг хянах зэргээр харилцан тохиролцож, олигополийн шинж чанартай бодлого явуулж байсан. Дэлхийн бүтээгдэхүүний зах зээлийн ихэнх хувийг эзэлдэг, орлуулах боломжгүй эрдэс /зэс, цагаан тугалга, фосфат гэх мэт/, түүхий эд үйлдвэрлэдэг улс орнуудын хувьд уг стратегийг баримтлах боломжтой.

ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх стратеги: Жижиг үйлдвэрүүдийн шинэ санаачилга аж үйлдвэрийн хөгжилд голлох үүрэг гүйцэтгэж, ДНБ-ий хэмжээнд ихээхэн хувь нэмэр оруулдаг. Томоохон үйлдвэрүүд жижиг бизнесээс гарсан шинэ санааг худалдан авах хандлага нэлээд байна. Жижиг үйлдвэрүүд нь том үйлдвэрүүдийг бодвол хэрэглэгчийн эрэлтийг түргэн мэдэрдэг, зах зээлд хурдан зохицох, технологийн арга барилаа өөрчлөх чадвартай учраас эдийн засгийн хөгжилд ихээхэн нөлөө үзүүлж байна.

1.2. Үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын хэрэгслүүд

Үйлдвэржүүлэлтийн стратегийг хэрэгжүүлэхэд дунд, богино хугацааны зорилго, зорилтуудыг тавьж, түүнд хүрэхэд ямар бодлогын хэрэгслүүдийг ашиглах вэ гэдэг нь чухал юм. Үйлдвэрлэлээр тэргүүлэгч зарим орнуудын үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд тавьсан зорилго, тэдгээрийг хэрэгжүүлэхэд ашигласан бодлогын арга хэрэгслүүдийг доорх хүснэгтээр харьцуулан харуулав.

Хүснэгт 2.

	АНУ	Баруун Герман	Франц	Япон
Гол зорилго, зорилтууд	-өрсөлдөөн бий болгох; -технологийг хөгжүүлэх; -дампуурал хохирлын системээс урьдчилан сэргийлэх; -импортыг хязгаарлах	-шинэ технологийг дэмжих; -уналтад орж байгаа үйлдвэрүүдийг дэмжих, зохицуулалтаар хамгаалах	-“ирээдүйн үйлдвэрлэгч”-ийг хөгжүүлэх; -олон улсын өрсөлдөх чадварыг гүйцэх; -зохицуулалтаар дэмжих; -үндэсний аваргыг төрүүлэх	-судалгаа шинжилгээнд тулгуурласан технологийг хөгжүүлэх; -зохицуулалтаар дэмжих
Үйлдвэрлэлийг дэмжих бодлогын хэрэгслүүд				
Зээлийн бодлого	Үйлдвэрийн газрууд нь хувийн банк, хувийн хөрөнгө оруулалт, тоног төхөөрөмж, бонд, хамтын хөрөнгө оруулалтаар санхүүждэг. Онцгой тохиолдолд /хямралын нөхцөлд/ Засгийн газраас баталгааг гаргаж өгдөг.	Ихэнх үйлдвэрүүд зөвхөн тоног төхөөрөмж суурилуулахдаа томоохон хувийн банкаас санхүүждэг. Засгийн газар нь экспортын зээл олгох болон шинээр хамтарсан хөрөнгө оруулалтыг дэмждэг.	Шууд санхүүжилтийг 1980-аад оны эхэн үеэс илүү өргөн хэрэглэж байна. Засгийн газрын эзэмшдэг болон хяналтад байдаг банкуудаар дамжуулан үйлдвэрийн газруудыг үнэт цаас, бонд гаргахад нь зээл олгодог. Нэмэлтээр гаргах бондууд нь онцгой бодлогын ач холбогдолтой байдаг.	Үйлдвэрийн ихэнх хөрөнгө нь групп банкуудаас санхүүждэг. 1960-1980-аад оны хооронд үйлдвэрүүд нь Японы Хөгжлийн банкаас санхүүждэг байсан. 1980-аад оныг хүртэл капиталын зардал дэлхийн түвшнээс доогуур байсан ба хадгаламжийг хамгаалах олон төрлийн бодлого явуулснаар санхүүгийн секторт орох урсгалыг багасгаж, үйлдвэрлэлийг нэмэгдүүлсэн. Японы төв банкнаас банкуудыг “цонхны удирдлага”-аар чиглүүлэх бодлого барьдаг.
Татвар, татаас	Хурдацтай хэрэгжүүлсэн татварын хөнгөлөлтүүд нь 1980-аад оноос хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлсэн. Харин сүүлийн үед шинэ хөрөнгө оруулалтын ашгийн татвар болон цалин хөлсөнд ноогдуулах татварын хөнгөлөлтийг бууруулсан.	Онцгой татварыг ашиглахдаа нүүрс, ган зэрэг буурч байгаа үйлдвэрлэлийг дэмжих эрчим хүчний бодлого, бүсийн бодлогын хэрэгсэл болгон ашигладаг.	Хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх, компаниудыг нэгтгэхэд төрөл бүрийн татварын хөнгөлөлтүүдийг ашигладаг. Мөн Судалгаа, хөгжлийн салбарт томоохон татварын хөнгөлөлтүүд эдлүүлдэг. Улсын үйлдвэрийн газруудад татаас өгдөг.	1970-аад оноос өмнө татварын хөнгөлөлт байсан хэдий ч ганцаарчилсан, ялгаатай хөнгөлөлт эдлүүлдэг байсан бол 1970 оны дунд үеэс хойш татварын хөнгөлөлтийн хувь хэмжээ харьцангуй тэгш, нийтээр үйлчилдэг болсон.

Хамгаалалт, зохицуулалт	Демпинг, татаасын хуулийн 301 заалт нь бусад орнуудтай "сайн дурын экспорт хязгаарлах хэлэлцээ" /VERs/ хийхэд хөшүүрэг болдог. Зарим уналтанд орж байгаа үйлдвэрлэлийг квотоор болон VERs-ээр хамгаалдаг.	Хөдөө аж ахуй, ойн аж ахуй, сүлжмэлийн үйлдвэрлэл, уул уурхай зэрэг бодлогын чухал секторуудаас гадна уналтанд орж байгаа үйлдвэрлэлд төрөөс зохицуулалт хийдэг.	Европын эдийн засгийн хамтын нийгэмлэг /ЕЕС/-ээс тариф, квотыг тогтоодог боловч онцгой нөхцөлд стратегийн ач холбогдолтой гэж үзсэн өндөр технологи, шийдэл бүхий гадаадын хөрөнгө оруулалтыг оруулахдаа хамгаалалтын хэрэгслийг ашигладаг.	Албан ёсны хориг саад багатай. Импортыг бууруулах бодлого баримтлахдаа шууд биш хориг арга хэмжээг авдаг. Нийлүүлэлтийн системийг дэмждэг. Гадаадын хөрөнгө оруулалтыг хязгаарладаг.
Өрсөлдөөний бодлого	1980-аад оны эхэн үе хүртэл монополийн эсрэг бодлогыг хүчтэй явуулж эхэлсэн. Тус бодлого нь илүү хүлээн зөвшөөрөгдснөөр монополийн эсрэг чөлөөлөлт нь үр ашигтай болсон.	Өрсөлдөөний бодлогыг 1950-аад оны эхэн үеэс хүчтэй явуулсан. 1970-аад оноос уналтанд орж байгаа болон нэгдэж байгаа компани, үйлдвэрийн газруудад дэмжлэг үзүүлдэг болсон.	"Үндэсний аварга" үйлдвэрлэгчийг бий болгох зорилгоор 1960 оны дунд үеэс 1980-аад оны эхэн үе хүртэл компаниудын нэгдлийг дэмжих бодлого барьсан.	1970-аад оны дунд үе хүртэл компаниудын нэгдлийг дэмждэг байсан. Монополийн эсрэг бодлого нь сул дорой; дотоодын зах зээлд үйлдвэрлэгчийн санал болгож буй харьцангуй өндөр үнээр зах зээлийн ханш тогтдог. Үгсэн хуивалддаг энэхүү үйл ажиллагаа нь бусад үйлдвэрлэгчдийг уналтанд оруулдаг.
Шинжлэх ухаан технологи	Томоохон судалгаа шинжилгээ, ололтуудыг Батлан хамгаалах яамнаас санхүүжүүлдэг ба Засгийн газрыг цэргийн бус хэрэглээнд фонд зарцуулахыг хориглодог.	Засгийн газрын санаачлагаар хийгдэж байгаа судалгаа шинжилгээ, мөн улсаас татварын хөнгөлөлт эдэлдэг Судалгаа хөгжлийн байгууллагуудын үйлдвэрлэлийн судалгаа, шинжилгээнд төрөөс томоохон дэмжлэг үзүүлдэг.	"Ирээдүйн үйлдвэрлэгч" нь тусгайлсан онцгой үйлдвэрлэгчдийг тодорхойлдог. Үйлдвэрлэлийн бодлого, судалгаа хөгжлийг улам сайжруулах, зохицуулалтанд дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор Судалгааны яам /Ministry of Research/ -ыг Аж үйлдвэрийн яам /Ministry of Industry/ руу нэгтгэсэн.	Тус улсын Олон улсын худалдаа, аж үйлдвэрийн яам /MITI /- аас ивээн тэтгэсэн хамтын үйлдвэрүүдийн судалгааны төслүүд нь аж үйлдвэрийн чухал салбаруудын өрөлдөх чадварын гол дэвшил шинэчлэлтэй холбож өгдөг.

Засгийн газрын оролцоо	Үйлдвэрлэлийн эрэлттэй өндөр технологийг нэвтрүүлэхэд Засгийн газар оролцох ба Батлан хамгаалалтын худалдан авах ажиллагааны газар /DOD/ нь гол зохицуулалтыг хийдэг.	1990-ээд онд уналтад орж байсан аж үйлдвэрийн хэд хэдэн үйлдвэрийн фирмүүдийг томоохон фирмүүдийг эзэмшилдээ авсан. Засгийн Газрын оролцоо нь дотоодын бүтээгдэхүүнийг худалдан авалтаар дэмждэг.	Дотоодын үйлдвэрлэгчдийг худалдан авалтаар дэмждэг. Өмч хувьчлалыг идэвхитэй явуулж байгаа.	Бусад орнуудтай харьцуулахад төрийн өмчлөлтэй үйлдвэрүүд харьцангуй бага. Засгийн газрын оролцоо нь дотоодын үйлдвэрлэгчдийг худалдан авалтаар дэмждэг.
Хэрэгжүүлэгч институт	Батлан хамгаалах яам /Department of Defence/, Худалдааны төлөөлөгч газар болон бусад худалдааны чиглэлийн агентууд, тусгай хууль сахиулах байгууллага болон Ерөнхийлөгчийн зөвлөлүүд	Эдийн засгийн яам, засгийн газар-бизнесийн төлөөлөгчдийн "concertation" зөвлөл	Үйлдвэр, төлөвлөлтийн яам, эдийн засгийн хэмжээгээр болон хэсэгчилсэн төлөвлөлт, төрийн эзэмшлийн банк, байгууллагууд.	Олон улсын худалдаа, үйлдвэрийн яам, "visions" бизнес-засгийн газар-төрийн секторын төлөөлөгчийн газар

1.3. Үйлдвэрлэлийн ангилал /жижиг дунд том үйлдвэр гэсэн ойлголтыг ямар хүрээнд тодорхойлдог болох/

Дэлхийн улс орнууд өөрийн орны эдийн засгийн хөгжлийн түвшин, зах зээлийн багтаамж, бизнес дэх төрийн оролцоо, хөдөлмөр эрхлэлтийн байдал, төсөв мөнгөний бодлогоос хамаарч үйлдвэрлэлийн байгууллагыг өөр өөрөөр тодорхойлж ангилдаг. Ихэвчлэн дараах шалгуур үзүүлэлтүүдийг ашиглаж байна. Үүнд:

1. Ажиллагсдын тоо
2. Үндсэн ба эргэлтийн хөрөнгийн хэмжээ
3. Нийт борлуулалтын орлого
4. Үйлчлүүлэгч, хэрэглэгчдийн тоо
5. Үйлдвэрлэлд зарцуулсан цахилгаан эрчим хүчний хэмжээ гэх мэт.

Дээрх шалгуур үзүүлэлтээс хамгийн өргөн хэрэглэгддэг, тооцоход хялбар үзүүлэлтүүд нь аж ахуйн нэгжид ажиллагсдын тоо, борлуулалтын нийт орлого юм. Эдгээрээс ажиллагсдын тооны үзүүлэлт түгээмэл хэрэглэгдэж байгаа бөгөөд улс орнуудын үйлдвэрлэл бизнесийн ангилал харилцан адилгүй байна. (3-р хүснэгт).

Жилийн дотор зохион байгуулагдаж, үйл ажиллагаа нь жигдэрч, 18 сарын дотор хөрөнгө оруулалтын зардлаа бүрэн төлж ашигтай ажиллаж байгаа үйлдвэрлэлийг ихэнх оронд жижиг үйлдвэрлэл гэж үздэг байна. Үйлдвэрлэлийг жижиг дунд том хэмээх шалгуур үзүүлэлтээр тооцдог олон улсын байгууллага ба зарим орнуудыг хүснэгтээр үзүүлбэл дараах байдалтай байна.

Хүснэгт 3. Дэлхийн зарим улс орнуудад үйлдвэрлэлийг ангилж тодорхойлсон байдал

№	Улс орнууд	Үйлдвэрлэлийн ангилал
1	Олон улсын хөдөлмөрийн байгууллага	<ul style="list-style-type: none"> • 1-9 ажилчидтайг жижиг, • 10-50 хүртэлх ажилчидтайг дунд, • 50-аас дээш ажилчидтайг том,
2	Олон улсын эдийн засгийн хамтын ажиллагаа хөгжлийн нийгэмлэг	<ul style="list-style-type: none"> • 19 хүртэлх ажилчидтайг хэт жижиг, • 99 хүртэлх ажилчидтайг жижиг, • 100-499 хүртэлх ажилчидтайг дунд, • 500-аас дээш ажилчидтай бол том,
3	АНУ	<ul style="list-style-type: none"> • 500 хүртэлх ажилчидтайг,
4	Англи	<ul style="list-style-type: none"> • 24 хүртэлх ажилчидтайг жижиг, • 25-200 хүртэлх ажилчидтайг дунд, • 200-аас дээш том
5	Герман	<ul style="list-style-type: none"> • 49 хүртэлх ажилчидтайг жижиг, • 50-499 хүртэлх ажилчидтайг дунд,
6	Сингапур	<ul style="list-style-type: none"> • 100 хүртэлх ажилчидтайг,
7	Франц	<ul style="list-style-type: none"> • 1-9 хүртэлх ажилчидтайг өрхийн аж ахуй, • 10-50 хүртэлх ажилчидтайг жижиг, • 51-500 бол дунд, • 500-аас дээш том
8	Болгар	<ul style="list-style-type: none"> • 50 хүртэлх ажилчидтайг жижиг, • 50-200 хүртэлх ажилчидтайг дунд,
9	Индонез	<p>Жижиг үйлдвэр:</p> <ul style="list-style-type: none"> • 0-4 ажилчидтайг доод шатны • 5-19 ажилчидтайг дунд шатны • 20-99 ажилчидтайг дээд шатны

10	Филиппин	<ul style="list-style-type: none"> • 1-9 ажилчидтайг гар ажиллагаатай жижиг үйлдвэр • 10-99 хүртэлх ажилчидтайг жижиг, • 100-199 хүртэлх ажилчидтайг дунд,
11	Швед	<ul style="list-style-type: none"> • 200 хүртэлх ажиллагсадтайг жижиг дунд

Дэлхийн банкнаас олон улсад жижиг бизнесийг тодорхойлохдоо: үндсэн хөрөнгө нь 20.0 ам. доллар 1-19 ажилчидтай бол микро, үндсэн хөрөнгө нь 100.0 мянган ам доллар 20-99 ажилчидтайг жижиг, 100-аас дээш ажиллагсадтай, 2000.0 мянган ам долларын үндсэн хөрөнгөтэй бол дунд үйлдвэрлэл хэмээн тодорхойлсон байна.

Хүснэгт 4. Ажиллагсдын тооноос хамааруулан үйлдвэрлэлийг ангилсан байдал

Улс орон	Үйлдвэрийн газрын ангилал, ажилчдын тоогоор			
	Бичил	Жижиг	Дунд	Том
Сингапур	1-9	10-19	20-199	200<
Хятад	1-9	10-99	100-299	300<
Япон	1-9	10-49	50-499	500<
ОХУ	1-29	30-99	100-199	200<
Солонгос	1-19	20-99	100-499	500<
Испани	1-9	10-19	20-199	200-299
Турк	1-19	20-99	100-499	500<
Герман	1-9	10-49	50-499	500-аас дээш
Итали	1-19	20-99	100-499	500<
Франц	1-19	20-99	100-499	500<

Хүснэгт 5. Үйлдвэрлэлийн ангиллыг үйл ажиллагааны төрөл, ажиллагсдын тоогоор ангилсан байдал

Улс орон	Жижиг дунд үйлдвэрийг тодорхойлсон байдал	
ОХУ	Аж үйлдвэр, барилга, тээврийн салбар	100 хүртэлх ажиллагсадтай
	ХАА-н салбар	60 хүртэлх ажиллагсадтай
	Шинжлэх ухаан техникийн салбар	60 хүртэлх ажиллагсадтай
	Бөөний худалдааны салбар	50 хүртэлх ажиллагсадтай
	Жижиглэн худалдааны ба ахуйн үйлчилгээний салбар	30 хүртэлх ажиллагсадтай
	Бусад	50 хүртэлх ажиллагсадтай
Солонгос	Уул, уурхай аж үйлдвэр тээвэр	300 хүртэлх ажиллагсадтай
	Барилга	200 хүртэлх ажиллагсадтай
	Худалдаа болон бусад үйлчилгээ	20 хүртэлх ажиллагсадтай
Япон	Аж үйлдвэр	300 хүртэлх ажиллагсадтай
	Бөөний худалдаа	100 хүртэлх ажиллагсадтай
	Жижиглэн худалдаа	50 хүртэлх ажиллагсадтай

1.4. Үйлдвэржилтийн эдийн засгийн шалгуур

Олон улсын судалгааны байгууллагуудаас дэлхийн улс орнуудыг аж үйлдвэржсэн байдлаар нь хөгжингүй /developed/ буюу аж үйлдвэржсэн орон /industrialized countries/, хөгжиж байгаа орон /developing and emerging industrial economies, newly industrializing country/ зэргээр ангилан хуваадаг. Аж үйлдвэржилтийн хөгжлийн харьцуулсан түвшнүүдийг хэмжих нь түвэгтэй байдаг бөгөөд статистикийн аргаар нэг улс нөгөөгөө бодвол илүү хөгжсөн болон үйлдвэрлэлийн стандартын өсөлтийн түвшний ялгааг тайлбарлах, нэг нь нөгөө улстай харьцуулахад хэд дахин эсвэл хэдээр илүү хөгжсөнийг гаргах зэрэг боломжтой болдог.

Шинээр аж үйлдвэржсэн орнуудын эдийн засгийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг тооцох хэд хэдэн аргуудыг харьцуулсан хүснэгтээр харуулав.

Хүснэгт 6.

№	Арга	Шалгуур үзүүлэлтүүд	Шалгуурыг хангасан орнууд
1	Tuner /1982/ RIIA	Дэлхийн худалдаанд оролцож буй боловсруулах үйлдвэрлэлийн салбарын оролцоо	Солонгос, Тайвань, Хонгконг, Сингапур, Бразил, Мексик, Аргентин, Энэтхэг
2	Ballassa /1980/	ДНБ-ий 1 хүнд ноогдох орлого \$ 1100-с дээш, Боловсруулах салбарын эзлэх хувь 20%-с дээш	Дундаас дээш орлоготой орнууд
3	OECD /1979/ ЭЗХАХБ	1. Нийт ажил эрхлэлтэнд аж үйлдвэрлэлийн салбарын эзлэх хувь, түвшин хурдацтай өсөлттэй, 2. Дэлхийн аж үйлдвэрийн салбарын экспортод эзлэх хувь өсч байгаа 3. Нэг хүнд ноогдох ДНБ-ий өсөлт хурдацтай	Испани, Португал, Грек, Югослав, Бразил, Мексик, Хонгконг, Солонгос, Сингапур, Тайвань
4	UNDP /1990/	Хүний хөгжлийн индекс /0-1 хүртэл үнэлгээтэй/. Худалдан авах чадвар + амьдралын түвшин+бичиг үсэг тайлалт	
5	Түүвэр статистикийн аргын тооцоолол	1. Хадгаламжийн түвшин 15%-с дээш байх 2. Нэг хүнд ноогдох ДНБ \$1000-с дээш байх 3. ДНБ болон нийт ажил эрхлэлтэд боловсруулах салбарын эзлэх хувь 20%-с дээш байх 4. Хүний хөгжлийн индекс 0,75-аас дээш байх	Нийт 22 орон уг жагсаалтад багтсан.

Дээрх шалгууруудаас түүвэр статистик аргын тооцооллоор жагсаалтыг тэргүүлэгч орнууд нь Азийн орнууд байсан ба тэдгээрийн шалгуур үзүүлэлтүүдийг тухайн үе /1988 он/- ийн байдлаар харуулав.

Хүснэгт 7.

Улс	Дотоодын нийт хадгаламжийн хувь	Нэг хүнд ноогдох ДНБ /\$/	Боловсруулах салбарын эзлэх хувь	Хүний хөгжлийн индекс
Тайвань	99	4,960	39	0.920
Сингапур	41	9,070	30	0.899
Хонг-Конг	33	9,200	22	0.936
Өмнөд Солонгос	38	3,600	32	0.903
Тайланд	34	1,000	24	0.783
Малайз	36	1,940	23	0.800

Эдгээр Зүүн өмнөд Азийн орнуудын хөгжлийн суурь түвшин нь маш эрчимтэй өссөн бөгөөд өнөөдөр дэлхийн хөгжлийн хамгийн эрчимтэй хөгжиж байгаа бүс болж чадсан байна.

Шинээр үйлдвэржсэн орнуудын төстэй талууд

Нийтлэг төстэй талууд	Үйлдвэржүүлэлтийн онцлогоор	Хэрэгжүүлсэн арга хэмжээгээр
1950-аад оны үед колончлолоос чөлөөлөгдсөн. 1960-аад оны үеэс үйлдвэржиж эхэлсэн Колончлолд байсан учраас тухайн орны туршлага, соёлоос нэвтрүүлсэн. Эрдэс түүхий эдийн нөөц хомс, далайн харилцаа хөгжсөн	Аж үйлдвэрийн салбар дахь хөрөнгө оруулалтын хэмжээ, үр ашиг дээшилж, дотоодын хуримтлал их болсон. Хүнд үйлдвэрлэл давамгайлж дэлхийн стандартын түвшинд хүрсэн. Хөдөө аж ахуйн салбарын хөгжлийг тэтгэн дэмжсэний зэрэгцээ импортыг орлуулах бодлого баримталсны үр дүнд дотоод зах зээлийн багтаамжаа нэмэгдүүлсэн. Гадаад орнуудтай эдийн засгийн харилцаагаа өргөжүүлж, хүн ам зүйн болон нийгмийн хүрээний хөгжилд эерэг нөлөөлж, түлхэц үзүүлсэн.	Аж үйлдвэрийн салбаруудаас боловсруулах салбарыг хөгжүүлэхэд голлож анхаарсан. Үйлдвэрлэж буй бүтээгдэхүүнээ гадаад болон дотоодод аль болох түргэн борлогдох таваарын эрэлт хэрэгцээний байдалд тохируулсан.

2. ҮЙЛДВЭРЖҮҮЛЭЛТИЙН БОДЛОГО ТӨЛӨВШЛИЙН ТҮҮХЭН ЗАМНАЛ, ҮЙЛДВЭРЛЭЛИЙН ӨНӨӨГИЙН БАЙДАЛ

2.1. Үйлдвэржүүлэлтийн түүхэн замнал

Одоогоос 260-аад жилийн тэртээ дэлхийн аж үйлдвэрлэлийн төв нь Ази байжээ. Тэр үед дэлхийн аж үйлдвэрийн нийт бүтээгдэхүүний 33 хувийг Хятад, 25 хувийг Энэтхэг улс хийж байсан байна. Гэтэл Англид аж үйлдвэрийн хувьсгал өрнөж, 1760-аад оноос тэргүүлсэн зуу орчим жилийн хугацаанд дэлхийн аж үйлдвэрлэлд эзлэх Английн жин 2 хувиас 23 хувь болтлоо буюу арав гаруй дахин нэмэгдсэн байна. Эдийн засгийн энэ өрсөлдөөнд Азийн уламжлалт аж үйлдвэр ялагдан сүйрч дэлхийн үйлдвэрлэлд нөлөөгөө алдан Хятадын эзлэх жин 4 хувь, Энэтхэгийнх 1 хувь болтлоо унаж, тэд дэлхийн аж үйлдвэрийн гол төвөөс дорой буурай хөгжилтэй улсууд болон хувирсан түүхтэй.

Үйлдвэрлэлээр тэргүүлэгч Англи улстай өрсөлдөн Европын бусад улс болон АНУ нь 1938 он гэхэд тэргүүн эгнээнд гарч чаджээ. Энэ үед АНУ-ын эзлэх хувь 33, эх газрын Европынх 24 хувь болсон бол Английнх 13 хувь болж буурсан байна. Эдгээр улс нь Английг гүйцэхийн тулд эдийн засгийн Хөгжлийн Стандарт Загварыг авч хэрэгжүүлжээ.

Хөгжлийн Стандарт загвар гэж юу вэ?

Хөгжлийн Стандарт Загвар /ХСЗ/ нь дөрвөн хэсгээс бүрддэг бөгөөд эдгээр нь:

1. Төмөр замын сүлжээ, бусад дэд бүтцийг хөгжүүлэх замаар үндэсний хэмжээний зах зээлийг бий болгох,
2. Дотоодын аж үйлдвэрийг татвар, тарифийн хүчээр хамгаалах,
3. Үндэсний банкуудыг хөгжүүлэн мөнгөний бодлогыг тогтвортой байлгах, том төсөл хөтөлбөрүүдийг санхүүжүүлэх,
4. Бүх нийтийн боловсрол, тэр дундаа ажилчдын мэдлэг боловсролыг тухайн үеийн эрэлт шаардлагад хүргэх бодлого юм.

Хөгжлийн энэ загварыг бүрэн хэрэгжүүлж чадсанаар АНУ болон Европын бусад улсууд дэлхийн тэргүүний хөгжилтэй улс болон бусдаасаа тасарч өнөөдрийг хүртэл тэргүүлсэн хэвээр байна. Өөрөөр хэлбэл, эдгээр улсын эдийн засаг 1820 оноос өнөөг хүртэл 17-25 дахин өссөн хэрэг юм. Эдгээр улсын нэг хүнд ногдох жилийн дундаж орлого нь 30,000-40,000 ам. доллартай тэнцэж байгаа бол Ази болон Латин Америкийн олонх орны энэ үзүүлэлт 5,000-10,000 ам. долларт эргэлдэж байна. Энэ нь 4-6 дахин доогуур байгааг харуулна.

1850-аад оны сүүлээс эхлэн Европ болон АНУ-ын араас Орос, Япон зэрэг улсууд дээрх загварыг өөрийн орны онцлогт тохируулан хэрэгжүүлж, Орос Улс 1913 он гэхэд 71,000 км төмөр зам тавьж дотоод, гадаад зах зээлээ холбон, жилд 4 сая тонн төмөр үйлдвэрлэж ДНБ-д хүнд аж үйлдвэрийн эзлэх жин 1885 онд 2 хувь байсныг 1913 онд 8 хувь болтол нь өсгөж чаджээ.

Япон улс 1867 оноос 1940 он хүртэл Мэйжигийн болон Эзэн хааны үеүдийг дамжуулан энэ загварыг хэрэгжүүлж эхэлжээ. Бүх нийтийг боловсролтой болгосон нь тэргүүний технологи эзэмшихэд нь нэн тустай байсан байна. Япончууд барууны технологийг өөрийн нөхцөлд тохируулан загварыг шинэчлэн өөрчилж хэрэглэх явдал асар их түгээмэл болж түүнийгээ “Сува арга” гэж нэрлэдэг байсан нь япончлох арга юм. Энэ үед Японд суурь үйлдвэр, төмөрлөгийн болон гангийн, химийн зэрэг аж үйлдвэрүүд байгуулагдан хүнд аж үйлдвэрийн ДНБ-д эзлэх жин бараг хоёр дахин өссөн байна. Тэдгээр орнууд улс орныхоо ерөнхий хөгжлийг нэмэгдүүлж чадсан боловч үйлдвэрлэл өндөр хөгжсөн улсуудыг гүйцэж чадаагүй тул хөгжлийн өөр загварыг хайхад хүрчээ. Энэ үед Хөгжлийн Стандарт Загвар өөрийн боломжийг үндсэндээ шавхсан гэж үзэж болох ч энэ загвар нь цаашид эрчимтэй хөгжих суурь үндсийг бүрдүүлж өгдөг тул хөгжлөөр доогуур улс үүнийг ашиглах нь зүйтэй гэж зарим эрдэмтэд үздэг.

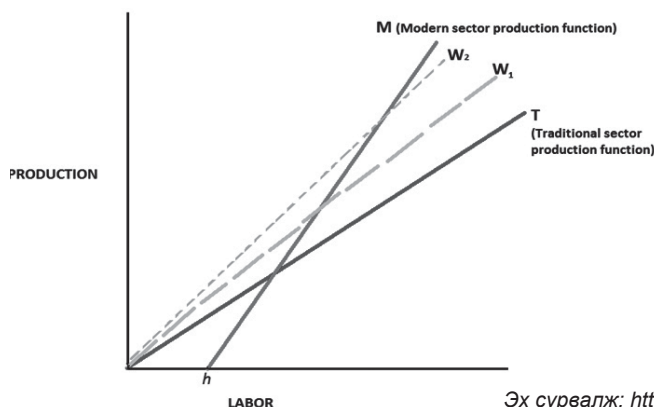
Үйлдвэрлэл өндөр хөгжсөн улсуудыг Зөвлөлт Холбоот Улс /ЗХУ/ эхэлж гүйцэж ирсэн боловч сүүлдээ задран унасан байна. Харин Азийн орнуудаас Япон, БНСУ, Тайвань болон Азийн бусад улс гүйцэж, зарим нь гүйцэхэд ойрхон ирсэн бөгөөд одоо БНХАУ-д үйлдвэрлэл эрчимтэй хөгжиж байна. Дээрх орнууд нь хөгжлийн асар их ялгааг 50-60 жилийн түүхэн богино хугацаанд яаж, ямар загвараар хөгжин гүйцэв? гэдэг асуулт гарна. Эрдэмтэд хөгжлийн олон янзын загваруудыг боловсруулан гарган тавьж ирсэн боловч бодит амьдрал дээр олон арван жилийн хугацаанд өөрийнхөө үр нөлөөтэйг нотолсон дээрх орнуудын туршлагыг эрдэмтэд хожим нь нэгтгэн судлаад түүнийг хөгжлийн Хүчтэй Түлхэх Загвар /ХТЗ/ хэмээн тодорхойлжээ. Барууны гүрнүүдийг гүйцсэн эдгээр орнууд ХТЗ-ыг тууштай хэрэгжүүлсний дүнд ийм амжилтад хүрээд байгаа бөгөөд аливаа буурай хөгжилтэй улс энэ загварыг тууштай хэрэгжүүлж чадвал хөгжлийн зөрүүг богино хугацаанд арилган тэргүүний хөгжилд хүрч чадна гэдгийг эрдэмтэд онол талаас нь тогтоосон байдаг.

Хүчтэй түлхэх загвар гэж юу вэ?

Энэ загвар нь хөгжлийн эдийн засаг болон сайн сайхан аж байдлын эдийн засгийн үзэл баримтлалыг тусгадаг бөгөөд эдийн засгийн хөгжлийн эхлэл нь үйлдвэржилт гэдгийг тодорхойлдог.

Үйлдвэрлэлийн зардал, үйлдвэрлэлийн эрсдлийг өөртөө авч, олигополь зах зээлийн бүтцийг бий болгодог энэ онолыг Paul Rosenstein-Rodan 1943 онд үндэслэсэн бөгөөд сүүлд АНУ-ын эдийн засагч Kevin Miles Murphy, Robert Ward Vishny нар хөгжүүлэн боловсруулсан. Энэ загварын гол онцлог нь хэд хэдэн томоохон секторуудад зохицуулалттай, чиглэсэн хөрөнгө оруулалт нь Хүчтэй түлхэх загварын онолын суурь үндэс нь юм.

Зураг 1.

Эх сурвалж: <http://en.wikipedia.org>

Япон улс Хүчтэй Түлхэх Загварыг хэрэгжүүлснээр нэг хүнд ногдох орлогыг 1950-1990 оны хоорондох 40 жилийн хугацаанд жилд дунджаар бараг 6 хувь өсгөснөөр 1990 он гэхэд эдийн засгийн хөгжил, амьдралын түвшнээр барууны орнуудыг гүйцэж чадсан байна. Барууны технологийг хуулах, “япончлох” бодлогоо халж, хамгийн орчин үеийн тэргүүний технологийг өргөн хүрээнд нэвтрүүлэх, тэргүүний технологийг зөвхөн хэрэглэх төдийгүй түүнийг өөрсдөө зохион бүтээгч болох бодлогыг тууштай хэрэгжүүлжээ. Японы хөрөнгө оруулалт 1970 он гэхэд Үндэсний орлогын гуравны нэгтэй нь тэнцсэн байна. ЗХУ-ын жишээнээс төлөвлөлт нэн чухал үүрэгтэйг ойлгон стратегийн төлөвлөлтийг амжилттай хэрэгжүүлжээ. Гангийн үйлдвэрлэл Японы хөгжлийн нэг том ололт болсон байна. Япон 1923 онд 2.4 сая тонн ган үйлдвэрлэж байсан бол 1975 он гэхэд 100 гаруй сая тонныг үйлдвэрлэжээ. Түүнийг даган хөлөг онгоцны, автомашины, суурь машины, барилгын зэрэг олон салбар цэцэглэн хөгжсөн байна.

Солонгос болон Тайвань зэрэг улсууд Японыг дуурайх, хуулбарлах, дагах замаар Хүчтэй Түлхэх Загварыг эрчимтэй хэрэгжүүлсэн байна. Хүнд аж үйлдвэр, түүний дотор гангийн үйлдвэрлэл, хөлөг онгоц, автомашин, цахилгаан болон цахим үйлдвэрүүдийг хөгжүүлэхэд хөрөнгө хүч, төрийн бодлого, зохицуулалтыг төвлөрүүлж тууштай ажилласны хүчинд нэг хүнд ногдох орлогоороо 2011 оны байдлаар 30,000-аад ам. долларт хүрээд байгаа нь өнгөрсөн хугацаанд 20 дахин өссөнийг харуулна. /Солонгос болон Тайвань улсын үйлдвэржүүлэлтийн туршлагыг доор дэлгэрэнгүйгээр оруулсан болно/. Ийнхүү Япон тэргүүлэн бусад нь дагаж хөгжсөн Азийн орнуудын туршлагыг “Галуун цуваа”-ны бодлого гэж нэрлэх нь бий.

БНХАУ барууны гүрнүүдийг бүр ч илүү богино хугацаанд гүйцэх төлөв тодорсоор байна. БНХАУ хөгжлийн Хүчтэй Түлхэх Загварыг хэрэгжүүлэхийг бүр эхнээсээ эрмэлзэж байсан нь тухайн үедээ бүтэлгүйтсэн Их Үсрэлт /1958-60/, Соёлын Хувьсгал /1967-69/ зэргээс тод харагддаг. Тэдгээр нь эдийн засгийн биш, харин улс төрийн тэмцлийн зэвсэг болж хувирчээ. ХТЗ-ыг Дэн Сяопины 1978 онд эхлүүлсэн шинэчлэлийн бодлогын дагуу 30 гаруй жил хэрэгжүүлэн гарамгай амжилтад хүрсээр байна. Хятад Улс энэ загварыг хэрэгжүүлсний ачаар олсон зарим амжилтыг тоогоор харуулбал гангийн үйлдвэрлэл нь жилд 500 сая тоннд хүрснээр дэлхийн бүх дээд амжилтыг эвдээд байна. АНУ, ЗХУ, Япон жилдээ 150 сая тонноос илүү ган үйлдвэрлэж байсангүй. Нэг хүнд ногдох үндэсний орлого нь 1978-2006 оны хооронд жилд дунджаар 6.7 хувиар өсч ирсэн нь том үзүүлэлт юм. Хятад хүний дундаж наслалт 1930-аад онд 30 байсан бол 2000 онд 70-д хүрсэн нь хөгжлийн зэрэг нөлөөний тод илрэл гэж үздэг.

2.2. Дэлхийн үйлдвэрлэлийн өнөөгийн байдал

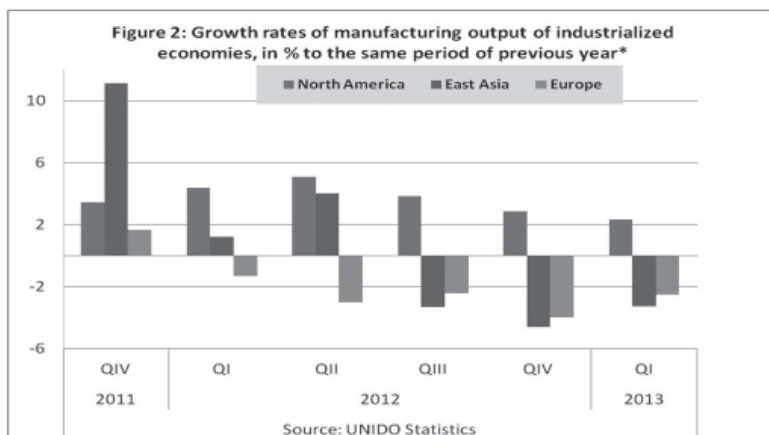
Судалгааны захиалгад үйлдвэрлэл хөгжсөн дэлхийн улс орнуудын холбогдох үзүүлэлтүүдийг тусгахтай холбогдуулан дэлхийн үйлдвэрлэлийн статистикийн талаарх мэдээллийг оруулав. Ингэхдээ дэлхийн үйлдвэрлэлийн статистик нь ерөнхий чиг хандлагаараа байнга өссөөр ирсэн ба тухайн цаг үеийн нөлөөлөх төрөл бүрийн хүчин зүйлсээс хамааран хэлбэлзэж байсан нь тодорхой юм. Тиймээс дэлхийн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийн сүүлийн үе /2013 оны I улирал/-ийн байдлаар мэдээллийг хамруулав.

НҮБ-ын Аж үйлдвэрийн хөгжлийн байгууллага /UNIDO/-аас улирал тутам гаргадаг статистикийн мэдээллээс дэлхийн аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний өсөлт сүүлийн жилүүдийн байдлаар 2010 оноос хойш буурч байсан ба 2013 оны эхний улирлаас өсөх хандлага ажиглагдаж байна. Энэхүү өсөлтөд АНУ, Хятадын үйлдвэрлэл голлох нөлөөг үзүүлж байгаа бол өндөр хөгжсөн Европын улс орнуудын хатуу, хэмнэлттэй бодлого баримталсан зогсонги байдал нь өсөлтөд сөргөөр нөлөөлсөн бол хөгжиж байгаа орнуудын хувьд дээрх хөгжингүй орнуудын эдийн засгийн уналтаас шалтгаалан гадаад эрэлт буурсан нь үйлдвэрлэлийн өсөлтөд мөн сөргөөр нөлөөлсөн. 2013 оны эхний улиралд аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүний өсөлт нь өмнөх оны мөн үеэс 1.7 хувиар, 2012 оны эцсээс 1.3 хувиар өссөн байна.

Үйлдвэрлэлийг улс орны хөгжлийн байдлаар нь бүсчлэн харахад:

- Өндөр хөгжилтэй орнууд /Хойд Америк, Зүүн Ази, Европ/. Бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэлийн чиг хандлага нь 2013 оны эхний улиралд салаалсан утгыг илэрхийлж байна /Зураг 2/.

Зураг 2.

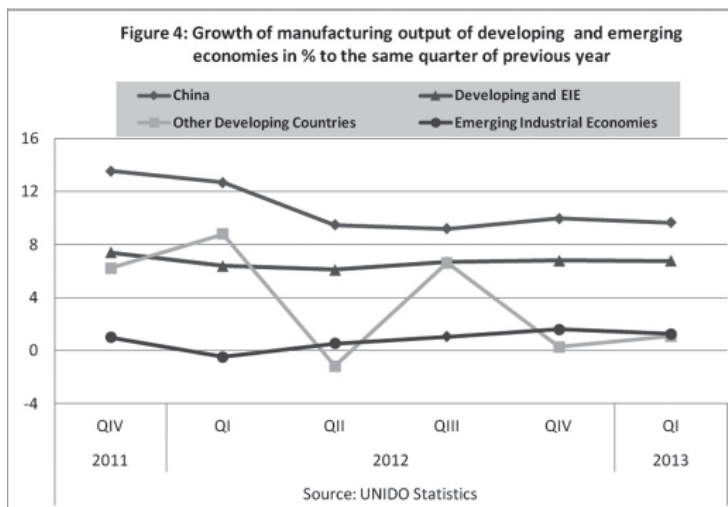
Хойд Америкийн бүсийн дараалсан 3 жилийн өсөлтөд АНУ-ын үйлдвэрлэлийн гарцын тогтвортой өсөлт нөлөөлж байна. Эрчим хүчний үнийн болон тээврийн зардлын бууралт, хэрэглэгчдийн итгэлийн нэмэгдүүлэхэд гадаад эх үүсвэрийг багасгахад чиглэсэн бодлогын арга хэмжээнүүд нь АНУ-ын үйлдвэрлэлийн гарц нэмэгдэхэд нөлөөлж байна.

2012 оны эхэн үеэс Зүүн Азид бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл огцом буурсан бөгөөд энэ нь өнөөг хүртэл /2013 он/ үргэлжилсээр байна. Үүнийг дотор нь, улсаар нь задлан харахад Өмнөд Солонгос 5.1 хувийн өсөлттэй байхад Малайз, Сингапур өсөлтгүй, Япон 2 хувиар буурсан үзүүлэлттэй байна. Японы

иений ханш унасан нь экспортыг цаашид нэмэгдүүлсэн ч бараа бүтээгдэхүүний үнэ буурах хандлагатай байна. 2013 оны эхний улиралд Европт үйлдвэрлэлийн гарц 2.5 хувиар буурсан. Бууралтын хэмжээ нь евро бүсийн орнуудад илүү хүчтэй байгаа ба Францад 4.2 хувиар, Германд 1.7 хувиар, Италид 4.5 хувиар буурсан байгаа нь Европт хэрэгжүүлсэн хатуу бодлого үйлдвэрлэлийн өсөлтөд ийнхүү сөргөөр нөлөөлжээ.

- Хөгжиж байгаа орнууд /Хятад, бусад хөгжиж байгаа орнууд/-ын үйлдвэрлэлийн гарц 2013 онд өмнөх үетэй харьцуулахад 6.8 хувиар өссөн ба энэ өсөлтөд Хятадын үйлдвэрлэл гол нөлөө үзүүлжээ. Зураг-3-т хөгжиж байгаа орнуудын үйлдвэрлэлийн гарцыг хувиар илэрхийлэв. Дэлхийн томоохон үйлдвэрлэгч Хятад улсын үйлдвэрлэл нь бусад хөгжиж байгаа орнуудын үйлдвэрлэлийн дунджаас 2013 оны 1-р улиралд 9.7 хувиар илүү өсөлттэй хэдий ч өмнөх оны мөн үетэй харьцуулахад 10 хувиар буурсан байна. /Зураг 3./

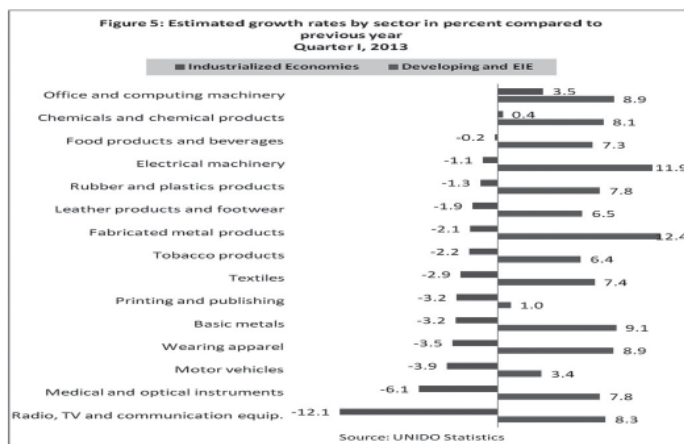
Зураг 3.

Харин үйлдвэрлэлийн гарцыг нэмэгдүүлсэн орнуудыг дурдвал; Бразил 1.6 хувиар, Энэтхэг 2.5 хувиар, Индонез 4.5 хувиар, Мексик 1.1 хувиар, Турк 4.0 хувиар тус тус өссөн байна. Хөгжиж байгаа орнуудын үйлдвэрлэлд гадаад хүчин зүйл буюу үйлдвэрлэл өндөр хөгжсөн орнуудын эдийн засгаас ихээхэн хамаарах бөгөөд энэ нь ерөнхийдөө дотоодын зах зээлийн эрэлтэд нөлөөлж байна. Гэхдээ энэ нь улс орон бүр өөр байдлаар илэрч байна. Жишээ нь, Бразилд гадаад худалдааны хомсдол үүссэнээр инфляц нэмэгдэж байхад, Энэтхэгт эрчим хүчний байнгын тасалдал нь бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг бууруулж байна.

Дэлхийн үйлдвэрлэлийн өсөлтийг үйлдвэрийн сектороор харахад 2013 оны эхний улиралд эдийн засгийн зогсонги байдлын улмаас орлого буурч, алдагдал ихэссэн нь тоног төхөөрөмжийн эрэлт болон гэр ахуйн удаан эдэлгээтэй барааны эрэлтийг бууруулсан. Өөрөөр хэлбэл, үйлдвэрлэлийн тоног төхөөрөмж 2.2 хувиар, радио, телевиз, харилцаа холбооны тоног төхөөрөмж 0.3 хувиар, автомашины үйлдвэрлэл 2.5 хувиар тус тус буурчээ. Хамгийн их өсөлттэй зайлшгүй хэрэгцээт бараа бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл буюу хүнс болон ундаа усны үйлдвэрлэл 2.9 хувиар, хувцас хэрэглэл 5.1 хувиар, химийн бүтээгдэхүүн 3.0 хувиар тус тус өссөн байна. Үүнийг өндөр хөгжилтэй орнууд болон хөгжиж байгаа орнуудаар 2 ангилан зургаар харуулбал:

Зураг 4.

Дэлхийн үйлдвэрлэлийн өнөөгийн чиг хандлага ерөнхийдөө дээрх байдалтай байгаа бөгөөд олдсон мэдээллийн хүрээнд зарим улс орнуудын үйлдвэржүүлэлтийн туршлагыг дараагийн бүлгээр оруулав.

3. ГАДААД ОРНУУДЫН ҮЙЛДВЭРЖҮҮЛЭЛТИЙН ТУРШЛАГААС

3.1. ЧЕХ УЛС

Үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх, гадаадын хөрөнгө оруулагчдыг татах, экспортыг нэмэгдүүлэх зорилгоор тус улсын засгийн газраас 1999 оны 4-р сард “үйлдвэрлэлийг тогтворжуулах төлөвлөгөө”-г баталжээ. Энэхүү төлөвлөгөөнд хамгийн тэргүүлэх гэж үзсэн 10 салбарыг тодорхойлсон бөгөөд aliachem, ckd praha, spolana, skoda plzen, tatra, vitkovice, zetor и zps zlin компаниуд багтсан байна.

Дээрх төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхийн тулд гадаадын хөрөнгө оруулагчдыг татах хамгийн таатай нөхцөлийг бий болгоход анхаарч үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд 10 сая доллараас дээш хөрөнгө оруулалт хийсэн тохиолдолд 10 жилийн турш бүх төрлийн татвараас чөлөөлж, шинээр бий болгосон ажлын байр бүрд урамшуулал олгож байснаас гадна тоног төхөөрөмжийг гаалийн татвараас чөлөөлсөн байна.

Энэхүү бодлогын үр дүнд 2000 он гэхэд аж үйлдвэрийн бүтээгдэхүүн 80 хувь, экспорт 45 хувь өсч, гадаадын шууд хөрөнгө оруулалт 15,5 млрд долларт хүрч, гадаадын хөрөнгө оруулалттай 47 мянган компани ажиллах болжээ.

Чех улс нь цахилгаан эрчим хүч, машин үйлдвэрлэл, хими, нэхмэл, хүнс, шил шаазан эдлэлийн үйлдвэрлэл өндөр хөгжсөн улс юм. Эдгээрийн дотроос машин үйлдвэрлэл чухал байр суурийг эзэлдэг: нийт экспортын 50 хувь, үйлдвэрийн нийт ажиллагсдын 1/3 нь тус салбарт ажилладаг. 1925 онд байгуулагдсан “школа” машины үйлдвэр 90-д оны дунд үеэс германы volkswagen концернд худалдагдаж үйл ажиллагаагаа европын зах зээлд явуулах болжээ. Тус компанийн нийт хувьцааны 70 хувь нь Volkswagen концерны мэдэлд харин 30 хувь нь Чехийн засгийн газрын мэдэлд байгаа бөгөөд засгийн газар ашгаас хувь хүртэж байх талаар хатуу болзолтой гэрээ хийсэн байна.

Түүнчлэн зах зээлийн эдийн засгийн харилцааны нөхцөлд амьдрах чадваргүй болсон үйлдвэр аж ахуйн газруудыг сэргээх, гадаадын хөрөнгө оруулалтыг татах зорилгоор

“Үйлдвэрлэлийн бүс”- ийг ажилгүйдлийн түвшин өндөр, хямралд өртсөн хуучин үйлдвэрийн районуудад бий болгосон байна. Үйлдвэрлэлийн бүсэд шинэ ажлын байрыг бий болгосныхоо төлөө хөрөнгө оруулагчид зөвхөн татварын хөнгөлөлт төдийгүй урамшуулал хүртэж байсан ба бүсийн төрлөөс (a, b, c, d) хамаарч урамшууллын хэмжээ нь 80-200 мянган крон байжээ. Тухайлбал, Острав дахь үйлдвэрлэлийн бүсийг ажиллуулахын тулд дэд бүтцийн асуудлыг (шинээр зам тавих) шийдвэрлэх шаардлагатай болсноор 5000 ажлын байр бий болж, дараа нь үйлдвэрлэлийн бүс ашиглалтад орсноор 15000 хүн шинээр ажлын байртай болжээ. Ийм байдлаар Чех орон үйлдвэрлэлийн бүсийг бий болгосноороо дан ганц үйлдвэржүүлэлтийг бус дэд бүтцийн хөгжил, ажлын байрыг нэмэгдүүлэх зэрэг төрөл бүрийн ашгийг хүртэж чадсан байна.

Чех улсын хэрэгжүүлсэн ЖДҮ-ийн экспортыг дэмжих бодлого, арга хэмжээний талаар

Чех улсын ЖДҮ-ийн баримжаатай экспортыг дэмжих бодлого нь экспортын баримжаатай бодлого болон ЖДҮ-г хөгжүүлэх бодлогоос уялдан гарчээ. Чех улс үйлдвэрлэлийг дэмжих бодлогын урт хугацааны зорилтоо *нийгэм эдийн засгийн хөгжлийн үндсэн нөхцөл болох үндэсний эдийн засгийн бүтээгдэхүүн, технологийн өсөлт, өрсөлдөх чадвар, ажилгүйдэл болон бүс нутгийн, нийгэм эдийн засгийн ялгаатай байдлыг бууруулах түвшинд хувь нэмэр оруулах боломжтой байхаар жижиг ба дунд үйлдвэрүүд үйл ажиллагаа явуулж болох нөхцөлийг бүрдүүлэхэд оршино* хэмээн тодорхойлсон байна.

Энэхүү зорилтын биелэлт нь эдийн засгийн бүтээгдэхүүн, ажил эрхлэлтэд ЖДҮ-ийн эзлэх хувийн өсөлтөөр хэмжигдэх болно. Үүнээс гадна уг бодлогын зорилтууд хэрэгжсэнээр Европын, дэлхийн бусад хөгжингүй орнуудын гүйцэтгэлтэй харьцуулахад Чех улсын байр суурь үндэсний болон бүс нутгийн түвшинд сайжрах болно хэмээн үзжээ.

ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх бодлогын дунд хугацааны зорилтыг дараах байдлаар тодорхойлсон болно. Үүнд:

- Эдийн засгийн өсөлтийн шинэчлэл, экспортыг нэмэгдүүлэх, ажилгүйдлийг бууруулах, бүтцийн хувьд өөрчлөгдөж буй эдийн засгийн хувьд хоцрогдсон бүс нутгийг эдийн засгийн сэргэлт зэрэгт гүйцэтгэх ЖДҮ-ийн хувийг нэмэгдүүлэх,
- ЕХ-ны зах зээлд амжилттай нэвтрэхэд ЖДҮ-т тааламжтай нөхцөл бүрдүүлэх зорилгоор ЖДҮ-ийн ашиглаж буй технологи, өрсөлдөх чадварыг сайжруулах,
- Бүтээлч ЖДҮ, их сургуулиудын судалгааны төв, Чех улсын Шинжлэх Ухааны Академи, хувийн ба төрийн судалгааны хүрээлэн, том үйлдвэрлэгчдийн хамтын ажиллагааг дэмжих,
- Хувь хүмүүст бизнес эхлэхэд нь тусламж үзүүлэх,
- ЖДҮ-ийг дэмжихэд чиглэсэн хэрэгсэл, механизмыг ЕХ-ны хууль тогтоомжийн дагуу хэрэглэж, тусламжийг хуваарилах механизмыг оновчтой болгох.

Чех улсын экспортын баримжаатай бодлогыг дараах 3 стратеги зорилтоор тодорхойлсон. Үүнд:

- Бусад Европын орнуудтай харьцуулж болохуйц хэмжээнд нэг хүнд ноогдох экспортын хэмжээг нэмэгдүүлэх,
- Экспортын өсөлт, нэн ялангуяа илүү өндөр нэмүү өртөг бүхий экспорт, худалдааны балансын үр дүнд эерэг нөлөө бий болгохыг дэмжих,
- Нийт экспортод эзлэх ЖДҮ-ийн хувийг нэмэгдүүлэх.

1990-ээд онд нийт эдийн засгийн өөрчлөлт шинэчлэл ба гадаад худалдааны өргөн цар хүрээтэй өөрчлөлтийн хүрээнд экспортыг дэмжих төрийн бодлогыг боловсруулсан байна. Төвлөрсөн төрийн захиргааг экспортыг дэмжих үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагын нэгэн адил өөрчлөн зохион байгуулжээ. Их бага хэмжээгээр экспортыг дэмжих үйл

ажиллагаатай төрийн болон төрийн бус байгууллагыг байгуулахад шаардлагатай эрх зүйн нөхцөлийг бүрдүүлсэн байв. Экспортын баримжаатай гол байгууллага болох Экспортын зээлийн даатгалын компани 1992 онд, Экспортын банк 1995 онд, Худалдааг дэмжих агентлаг 1997 онд тус тус байгуулагджээ. 1999 онд Худалдаа, үйлдвэрийн яам нь Чех улсын Худалдаа, экспортыг дэмжих зөвлөлийг санаачлан байгуулсан байна.

Экспортын баримжаатай бодлого аргачлал, арга хэмжээг улсын экспортыг дэмжих загварыг үндсэн 5 чиглэлээр тодорхойлжээ. Үүнд:

1. Экспортын тариф, тарифын бус саад бэрхшээлийг арилгах, гадаад худалдааны стратегийг боловсруулах, экспортын баримжаатай төрийн бодлогыг зохицуулах,
2. Төрийн дэмжлэгтэйгээр экспортыг санхүүжүүлэх, даатгуулах болон хөгжлийн тусламжид хандах,
3. Мэдээллийн технологи, зөвлөгөө өгөх, тусламж ба мэргэжлийн боловсрол,
4. Чех улсын бүтээгдэхүүн ба компаниудыг гадаадад сурталчлах ба таниулах,
5. Богино хугацааны экспортын баримжаатай арга хэмжээг нэмэх.

Чех улс нь үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх тэр дундаа ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх, дэмжих хэд хэдэн хөтөлбөрүүдийг авч хэрэгжүүлсэн.

ЖДҮ-ийг дэмжих МАРКЕТ хөтөлбөрийн зорилго нь гадаадын болон дотоодын зах зээл дахь ЖДҮ-ийн өрсөлдөх чадварыг сайжруулахад оршиж байв. Дэмжлэгийг чанарын удирдлагын гэрчилгээ авахад нь татаас хэлбэрээр үзүүлж байжээ.

Эдгээр татаасыг 50-250 ажилчинтай дунд зэргийн хэмжээтэй компаниудад итгэмжлэгдсэн гэрчилгээ олгодог байгууллагаас ИСО 14001-ны дагуу орчны удирдлагын гэрчилгээ буюу ИСО 9001:2001 ба ИСО 14001-ны дагуу хамтран хэрэгжүүлэх ба баталгаажуулсан чанарын хяналтын тогтолцооны гэрчилгээг олгоход зориулжээ.

Жижиг хэмжээний компани буюу 0-50 ажилчинтай компаниудын хувьд татаасыг ИСО 9001:2001-ны дагуу чанарын хяналтын тогтолцооны гэрчилгээг баталгаажуулдаг байгууллагаас авахад олгож байв.

Энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд ЖДҮ нь гэрчилгээ авах төлбөр болон гэрчилгээ авахтай холбогдуулан мэргэжлийн зөвлөгөө авах үйлчилгээний зардлын 50 хувь хүртэлх хэмжээнд гэрчилгээний татаас авах хүртээмжтэй болсон юм. Нэгдсэн тогтолцооны гэрчилгээг ИСО 14001 ба ИСО 9001:2001-ны дагуу авах тохиолдолд татаасны дээд хэмжээ нь 300,000 Чех крон байсан бөгөөд бусад тохиолдолд 200,000 Чех крон байжээ.

Экспорттой холбоотой мэдээлэл, зөвлөгөө, боловсролын үйлчилгээгээр дамжуулан ЖДҮ-ийг дэмжих МАРКЕТИНГ хөтөлбөрийг хэрэгжүүлсэн бөгөөд энэхүү хөтөлбөрийн зорилго, зорилт нь Чех улсын үйлдвэрлэлийг гадаадын зах зээлд гарах боломжийг нэмэгдүүлэх, ЖДҮ-үүд болон бусад орнуудад үйлчилж буй мэдээлэл, зөвлөгөө ба боловсролын үйлчилгээний хүрээ, чанарын ялгааг бууруулахад оршиж байв. Энэ хөтөлбөрийн үр дүнд ЖДҮ-д дэлхийн зах зээл дээр гарах боломжийг олж авснаар эргэлтийн хөрөнгө, ашгаа нэмэгдүүлж чаджээ. Тус хөтөлбөрийг хүрээнд төрөөс дараах дэмжлэгүүдийг үзүүлжээ. Үүнд:

Маркетингийн мэдээлэл - маркетингийн мэдээллийн нийт зардлын 50 хувьд татаас авах боломжийг бизнес эрхлэгчдэд олгожээ. Уг татаасны дээд хэмжээ нь жилд 100,000 Чех крон,

Энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд Чех улсын Худалдаа дэмжих агентлаг нь өөрийн төлөөлөгчийн газартай орнуудад маркетингийн судалгаа бэлтгэжээ. Үүнээс гадна Чех

улсын агентлаг нь зорилтот зах зээл дээр гадаадын түншүүдтэй хамтын ажиллагаа хөгжүүлэхэд бизнесийн зуучлалын боломжийг олгожээ.

Маркетингийн боловсрол - Энэхүү хөтөлбөр нь маркетингийн боловсролын нийт зардлын 50 хувьд татаас авах боломжийг компаниудад олгосон. Уг татаасны дээд хэмжээ нь жилдээ 200,000 чех крон байжээ. Сургалтын хөтөлбөрүүдийг Чех улсын агентлаг болон Боловсролын Яамнаас итгэмжлэгдсэн экспортын баримжаатай сургалтын байгууллага боловсруулах буюу хамтран зохион байгуулж байсан бөгөөд уг хөтөлбөрийн хүрээнд сургалтын хөтөлбөрийг хамтран санхүүжүүлж байжээ.

Маркетингийн сурталчилгааны материал, Интернет маркетинг - Уг хөтөлбөр нь сурталчилгааны материал боловсруулан хэвлэх нийт зардлын 50 хувьд татаас авах боломжийг бизнесменүүдэд олгожээ. Уг татаасны дээд хэмжээ жилдээ 150,000 Чех крон байжээ. Сурталчилгааны материалд ухуулах хуудас, гарын авлага, сурталчилгаа, Интернетийн веб сайт, гадаад хэл дээрх урилга зэрэг материалууд ордог.

Илтгэл, үзэсгэлэн худалдааны шоунд зориулсан татаас - Энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд Худалдаа, үйлдвэрийн яамны албан ёсны оролцоо бүхий арга хэмжээнээс бусад гадаадын үзэсгэлэн болон худалдааны шоунд оролцоходоо татаас авах боломжийг бизнес эрхлэгчдэд олгожээ. Энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд дараах зорилгоор татаас авч болно:

Үзэсгэлэнгийн талбайн нийт зардлын 50 хувьд буюу дээд хэмжээ нь 100,000 Чех крон, Жилдээ нэг арга хэмжээнд булан байршуулах, ажиллуулах нийт зардлын 50 хувьд буюу дээд хэмжээ нь 50,000 Чех крон,

ЖДҮ-ийн дизайны үйл ажиллагааг дэмжих ДИЗАЙН хөтөлбөр - Энэхүү хөтөлбөрийн гол зорилго нь Чех улсын бүтээгдэхүүний дизайн болон өрсөлдөх чадварыг сайжруулахад оршиж байв. Энэхүү хөтөлбөр нь дизайныг бизнесийн стратегитай нэгтгэхэд аргачлалын туслалцаа үзүүлэх, дизайнерыг сонгоход туслах, дизайнер болон бизнесменүүдийн хоорондын үр өгөөжтэй хамтын ажиллагааг өрнүүлэх оновчтой нөхцөлийг бүрдүүлэх, чанартай дизайны ажлыг худалдан авах зэрэг боломжийг ЖДҮ-т олгожээ.

Энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд компаниуд нь дизайн бүтээх төлбөрийн 50 хувьтай дүйцэх хэмжээний дизайны үйлчилгээний татаас авах боломжтой байжээ. Энэхүү хөтөлбөрийн хүрээнд уг татаасыг жилдээ нэг л удаа авах боломжтой байв. Чех улсын экспортод эзлэх ЖДҮ-ийн хувь нь харьцангуй бага байсан учраас засгийн газар нь ЖДҮ-ийн экспортыг эрчимжүүлэн дэмжихэд ихээхэн хүчин чармайлт зарцуулсан байна.

Үйлдвэрлэгч компаниуд болон нийлүүлэгчдийг гадаадын үйлдвэрлэгчид, импортлогчидтой холбох үйлчилгээг үзүүлдэг Чех улсын агентлагийг, мөн Экспортын банк болон Экспортын зээлийн даатгалын компани зэрэг байгууллагыг байгуулж ажиллуулсан. Чех улсын Худалдааг дэмжих агентлаг нь бүс нутгийн болон олон улсын төлөөлөгчдөөс бүрдсэн өргөн цар хүрээтэй сүлжээг байгуулж чаджээ. Тус агентлаг нь экспортын баримжаатай үйлчилгээ үзүүлдэг төрийн бус байгууллагууд болон экспортыг дэмжих үйл ажиллагаанд хамрагдах төрийн өмчийн бусад байгууллагуудтай нягт хамтран ажилладаг юм байна.

Улсын төсөв, бүс нутгийн төсөв, компаниудын хөрөнгө, Европын Холбооны Фар хөтөлбөр болон Дэлхийн Банк зэрэг олон улсын байгууллага хөтөлбөрөөс экспортыг дэмжих үйл ажиллагааг санхүүжүүлдэг.

3.2. ПОЛЬШ УЛС

Эдийн засгийн чөлөөт бүсийг бий болгосон нь гадаадын хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлж, ажлын байрыг шинээр бий болгох замаар тус улсын эдийн засагт ихээхэн үүрэг гүйцэтгэсэн гэж үздэг. Засгийн газраас 1994 онд “Эдийн засгийн тусгай бүсийн тухай” хуулийг батлан гаргасан. Тусгай бүсэд хөрөнгө оруулагчдад тодорхой хөнгөлөлтүүдийг үзүүлж байсан хэдий ч “Төрийн дэмжлэгийн тухай”, “Төрийн хамтын ажиллагааны тухай” хуулиар үйл ажиллагааг нь нарийн чанд зохицуулж байжээ. Тусгай бүсэд хөрөнгө оруулсан хөрөнгө оруулагчдад бий болгосон ажлын байр, оруулсан хөрөнгө оруулалтын хэмжээнээс нь хамааруулан татварын хөнгөлөлт эдлүүлж байсан. Хөнгөлөлтийн хэмжээ нь нийт хөрөнгө оруулалтын 50 хуваас хэтрэхгүй байжээ. Түүнчлэн тусгай бүсэд ажиллаж буй жижиг дунд үйлдвэрийн газруудад ч зохих дэмжлэг хөнгөлөлт үзүүлсэн байна. Тухайлбал, “Краковскийн технопарк”-д үзүүлсэн дэмжлэгийн 40 хувь нь том, 60 хувь нь жижиг үйлдвэрт ногдож байв. Польш улс эдийн засгийн тусгай бүсийг бий болгосноор гадаадын хөрөнгө оруулалтыг ихээр татаж үйлдвэрлэлийн салбараа сэргээсэн төдийгүй, ажилгүйдэл, ядуурлыг бууруулах зэрэг нийгмийн олон эмзэг асуудлыг зэрэг шийдвэрлэж чадсан байна.

Польш улсын хэрэгжүүлж ирсэн үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх бодлого

1995 оноос эхлэн Польшийн Засгийн газар нь үйлдвэрлэлийг тэр дундаа ЖДҮ-ийг хөгжүүлэн дэмжих, ЖДҮ-ийн экспортыг дэмжих зорилгоор хэд хэдэн хөтөлбөр бэлтгэн боловсруулж, үндэсний эдийн засаг дахь ЖДҮ-ийн эзлэх хувь хэмжээг нэмэгдүүлэх, ЖДҮ-ийн экспортын хэмжээг нэмэгдүүлэх, ЖДҮ-ийг дэмжих үйлчилгээний орчин үеийн салбарыг бий болгох зорилт тавин ажиллаж эхэлжээ. Польшийн эдийн засгийн өсөлтийн гол хөдөлгүүр нь экспорт байсан бөгөөд үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхийн тулд экспортыг нэмэгдүүлэх дэмжих бодлого баримталж, ингэснээр экспортын хэмжээ 2003 онд 1990 онтой харьцуулахад 374 хувиар нэмэгдэж байжээ. Польш улсын хувьд 1980 аад онд экспортын барааны бүтэц нь зэс, нүүрс зэрэг түүхий эдээс бүрдэж байсан бол 1995 онд экспортын гол бүтээгдэхүүн нь аж үйлдвэрийн бараа бүтээгдэхүүн болж эдгээр нь нийт экспортынх нь 69 хувийг эзэлж байсан байна.

Үндэсний эдийн засаг дахь жижиг дунд үйлдвэр ба жижиг дунд үйлдвэрт чиглэсэн бодлого гэсэн баримт бичгийг 1995 онд баталснаар 1995-1997 онуудад үйлдвэрлэлд чиглэсэн бодлогуудыг тодорхойлсон байдаг. Дээрх онуудад ЖДҮ хөгжүүлэх анхан шатны арга хэмжээнүүдийг авч эхлэлээ амжилттай тавьсан. Үйлдвэрлэлд зориулсан хөтөлбөрүүдээ улсын төсөв, олон улсын байгууллага, гадаадын хандивлагчдын сан ба дэмжлэгийн хөтөлбөр, компаниудын өөрийн хөрөнгөөр санхүүжүүлж байсан.

Тус хөтөлбөрийн дараа “2002 он хүртэлх ЖДҮ-д чиглэсэн төрийн бодлого” баримт бичгийг баталж дунд хугацааны 3 үндсэн зорилт дэвшүүлэн тавьсан байна.

1-р зорилтын хүрээнд: ЖДҮ-ийн салбарын өрсөлдөх чадварыг сайжруулах, эдийн засгийн дэд бүтцийг хөгжүүлэх

2-р зорилтын хүрээнд: ЖДҮ-ийн экспортыг нэмэгдүүлэх, гадаадын үзэсгэлэн яармагт оролцох бололцоог хангаж улсын төсвөөс хамтран санхүүжүүлэх, бусад оронд суугаа Польшийн элчин сайдын яамдаас хүргүүлсэн мэдээллийг үндэслэн экспортын мэдээллийн тогтолцоог хөгжүүлэх

3-р зорилтын хүрээнд: үйлдвэрлэлийн салбарт хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлэх үүндээ баталгаат зээлийн тогтолцоог хөгжүүлж экспортод зориулсан зээл болон банк санхүүгийн үйл ажиллагааг үйлдвэрлэгчдэд хүртээмжтэй болгох

2003-2006 онд жижиг дунд үйлдвэрүүдэд чиглэсэн хөтөлбөрийн үндсэн зорилго нь ЖДҮ-ийн салбарын эдийн засгийн үйл ажиллагааг эрчимжүүлэх, тус салбар дахь ажил эрхлэлтийн өсөлт, өрсөлдөх чадвар, Европын Нэгдмэл Зах Зээл дээр үйл ажиллагаагаа явуулах чадварыг тус тус нэмэгдүүлэхэд чиглэсэн байна. ЖДҮ-ийн салбарт чиглэсэн засгийн газрын үйл ажиллагаа 4 чиглэлд үндэслэн хэрэгжсэн бөгөөд эдгээрийн 3 нь шууд ба шууд бусаар экспорттой холбоотой байна. Үүнд:

- Үйлдвэрлэлийн хөгжилд үр нөлөө үзүүлэх санаачилгыг дэмжих, Үүнд бизнес эрхлэх, өргөжүүлэх талаар мэдлэг, мэдээлэл олж авах боломжоор бизнес эрхлэгчдийг хангах, төрөлжсөн зөвлөгөө өгөх үйлчилгээг бизнес эрхлэгчдэд хүртээмжтэй болгох, бизнесийн үйл ажиллагааг тохируулах, төрөлжүүлэх, өргөжүүлэх зэрэг үйл явцад санхүүгийн дэмжлэг үзүүлэх зэрэг арга хэмжээнүүдийг авч хэрэгжүүлсэн байна.
- ЖДҮ-ийн салбарын байгууллагын орчныг хөгжүүлэхдээ үйлдвэрлэлд зориулсан зээл, зээлийн баталгааны сан байгуулах, европын холбооны эрх зүйн зохицуулалтын талаар болон экспортын боломжууд шинэ техник технологийн талаар интернет мэдээллийн сан байгуулж өргөжүүлэх, бизнес эрхлэгчдэд зөвлөгөө мэдээлэл өгдөг байгууллагыг дэмжих, санхүүжүүлэх зэрэг үйл ажиллагаануудыг авч хэрэгжүүлсэн.
- Олон улсын тавцан дээр компани, пүүс тэдгээрийн үйл ажиллагааг нэгтгэх асуудлыг дэмжих, ингэхдээ дараах үйл ажиллагааг хэрэгжүүлсэн байна. Үүнд: эдийн засгийн нэгдсэн 1 зорилготой, зах зээл дээр өрсөлдөх чадвараа илүү болгох зорилготой ижил төрлийн үйл ажиллагаа эрхэлж буй компаниудын нэгтгэх явцыг дэмжих, улмаар тэдний хамтын бизнес сурталчилгааны үйл ажиллагааг нь санхүүжүүлэх хэлбэрээр дэмжих, Польшийн төвүүдийг гадны улс орнуудад байгуулах, үзэсгэлэн яармаг худалдаанд оролцоход нь дэмжлэг үзүүлэх
- ЖДҮ-ийн салбарын эрх зүйн орчныг сайжруулж, нийгэмд бизнес эрхлэх хандлагыг хөгжүүлэх.

Польш улс үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх, экспортыг дэмжих бодлогыг олон арга замаар хэрэгжүүлж ирсэн бөгөөд экспортыг дэмжих бодлого нь сүүлийн 14 жилийн дотор 1 төслөөс олон арван төсөл хөтөлбөрөөс бүрдсэн цогц тогтолцоо болтлоо хөгжиж ирсэн байна.

Экспортыг дэмжих төсөл хөтөлбөрүүд нь:

Польш улс үйлдвэрлэгчдэд дэмжлэг үзүүлэх, экспортыг дэмжих үүднээс **ЭКСПРОМ I, II ХӨТӨЛБӨРҮҮДИЙГ** экспортлогчдын хэрэгцээнд үндэслэн боловсруулсан байна. Тус хөтөлбөрийн зорилго нь экспортын чадавхыг сайжруулахад чиглэсэн хэдий ч ЖДҮ-ийн экспортлогч уруу чиглэгдээгүй байжээ. Экспром 1 хөтөлбөрийг 1993-1996 оны хооронд хэрэгжүүлсэн бөгөөд тус хөтөлбөрт экспортлогч бүх компаниуд оролцох эрхтэй байсан боловч ихэнх нь ЖДҮ-ийн салбарынх байсан. Хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх явцад компани хоорондын хамтын ажиллагаа дутмаг байна хэмээн үзсэн. Тухайлбал: оёдлын үйлдвэр гэхэд импортын даавуу хэрэглэж байхад, даавуу үйлдвэрлэгчид даавуугаа шууд экспортод гаргаж байх жишээтэй. Иймээс хүмүүсийг хооронд нь холбох хөтөлбөрийг оёдол, арьс, шир гутлын үйлдвэрийн салбарт хэрэгжүүлж эхэлсэн байна. Энэ төсөл нь Польш улсын хамгийн том экспортын салбар болсон оёдлын салбарын цаашдын хөгжилд түлхүү нөлөөлсөн гэж үздэг. Уг хөтөлбөрт хамрагдсан компаниудын экспортын хэмжээ 2 жилийн дотор 30-60 хувиар өсчээ.

ЭКСПРОМ I хөтөлбөрөөр олж авсан туршлага дээрээ үндэслэн техник туслалцааны шинэ хөтөлбөр ЭКСПРОМ II-ийг (1997-2000) хэрэгжүүлж эхэлжээ.

ЖДҮ-ийн экспортыг дэмжих хөтөлбөрийг боловсруулахдаа эмийн хэрэгсэл, тоног төхөөрөмж, оёдол, хөнгөн тэрэгний сэлбэг, хэсэг бүрэлдэхүүн, ган цутгах үйлдвэрийн

бүтээгдэхүүн, хуванцар бүтээгдэхүүн, тавилга зэрэг дэмжлэг авах 6 үйлдвэрлэлийн салбарыг сонгож хэрэгжүүлсэн. Уг хөтөлбөрийн хүрээнд зорилтот зах зээлд шаардагдах чанарын удирдлагын ISO-9000 стандарт, бүтээгдэхүүний гэрчилгээ авах, гадаадын зах зээлийн шаардлагад бүтээгдэхүүн үйлчилгээний сав баглааг нийцүүлэх, компаниуд гадаадын үзэсгэлэнд оролцох, хамтран ажиллах түнш тогтоох, интернетээр сурталчилгаа хийх зэрэгт дэмжлэг үзүүлсэн. Тус хөтөлбөрт хамрагдсан компаниуд нь зардлыг хуваах үндсэн дээр экспорттой холбогдолтой хөрөнгө оруулалтад буцалтгүй зээл авах эрхтэй байжээ. Энэхүү хөтөлбөрийн үр дүнд жишээ нь эмийн тоног төхөөрөмжийн үйлдвэрлэгчид Бразиль, Зүүн Европын шинэ зах зээлд нэвтрэн орж чадсан байна. Хамрагдсан бүх компаниуд бүтээгдэхүүний гэрчилгээ авах эсвэл ИСО-9000 стандартын дагуу чанарын тогтолцоог нэвтрүүлж чаджээ. Уг хөтөлбөрийн 80 хувийг Европын Холбоо/Фар хөтөлбөр санхүүжүүлсэн бол 20 хувийг хөтөлбөрт хамрагдсан компани, байгууллагууд санхүүжүүлжээ.

Польш улс **ҮНДЭСНИЙ ЭКСПОРТЫН ХӨГЖЛИЙН ХӨТӨЛБӨР** нэртэй дараагийн хөтөлбөрийг 2002 онд Польшийн Аж ахуйн нэгжийн хөгжлийн Агентлаг хэрэгжүүлж эхэлжээ. Энэхүү хөтөлбөрийн ерөнхий зорилго нь ЖДҮ-ийн салбарын экспортын өсөлтийг эрчимжүүлэхэд чиглэжээ. Энэхүү хөтөлбөр нь буцалтгүй тусламж болон техникийн тусламж гэсэн 2 хэсгээс бүрдэх ба эхний хэсэг нь ЖДҮ, тэдгээрийн экспортын чадавхыг нэмэгдүүлэхэд анхаарлаа төвлөрүүлж, харин хоёрдугаар хэсэг нь компаниудын зардлыг хамтран санхүүжүүлэхэд зориулагдсан байна. Тус хөтөлбөрийн хүрээнд бүтээгдэхүүн боловсруулах, гадаадын зах зээл дээр сурталчилгааны компанид ажил өрнүүлэх, сурталчилгааны материал боловсруулахад гарах зардалд зориулан ЖДҮ бүрд 1,500-10,000 Еврогийн буцалтгүй тусламж өгч байсан зардлын 60 хувиас илүүгүй зардлыг буцалтгүй тусламжаас гаргадаг байжээ.

Польшийн эдийн засгийн яам экспортыг дэмжих, экспортын сурталчилгааны зардлыг нөхөхөд дэмжлэг үзүүлэх хэд хэдэн арга хэмжээг хэрэглэсэн. Үүнд:

- **Гадаадын яармаг худалдаанд оролцсон зардлын зарим хэсгийг нөхөн төлөх:** Эдийн засгийн яам гадаадын худалдааны яармаг үзэсгэлэнд оролцох зардлыг хамтран санхүүжүүлсэн. Жил бүр тус яамнаас зардлыг дааж оролцуулах гадаадын үзэсгэлэн яармагуудын жагсаалт гаргадаг. Нөхөж авах боломжтой зардалд: 4,000 ам. доллар хүртэлх өртөг бүхий үзэсгэлэнгийн орон зай, стандартын булан /самбар/, Үзэсгэлэнд тавих бүтээгдэхүүний тээвэрлэлтийн 50 хувь хүртэлх зардал, гэхдээ энэ нь 650 ам. доллараас хэтэрч болохгүй гэх мэт
- **Гадаадын худалдааны үзэсгэлэнд явахдаа худалдааны аялалд оролцсон зарим зардлын нөхөн төлбөр:** Бизнесийг дэмжих байгууллага, бүс нутгийн удирдлагын зохион байгуулж буй худалдааны аялалд оролцсон компани нь аяллын зардлын хэсгийг буцааж авч болдог байна. Нэг компани нь нийт зардлын 50 хувь хүртэлх хэмжээтэй /НӨТ ороогүй/ дүйцэхүйц буцалтгүй тусламж авч болох боловч энэ хэмжээ нь ойролцоогоор 2,000 ам. доллараас хэтэрч болохгүй.
- **Бүтээгдэхүүний гэрчилгээний зардалд зориулсан татаас:** Энэхүү арга хэмжээний хүрээнд компаниудад гадаадын зах зээл дээр шаардах бүтээгдэхүүний гэрчилгээг авахад хэрэгцээтэй зардлын зарим хэсгийг санхүүжүүлэхэд тусламж үзүүлдэг. Буцалтгүй тусламж нь бүтээгдэхүүний гэрчилгээ авахтай холбоотой зөвлөгөө авах үйлчилгээний зардлын 50 хувь хүртэлх, нэг компанид ноогдох буцалтгүй тусламжийн хэмжээ нь ойролцоо 13,000 ам. доллар байдаг байна.
- **Сурталчилгааны түүвэрлэсэн хөтөлбөр:** Энэхүү аргачлал, арга хэмжээг нэг салбарын бүлэг компаниудыг дэмжих, тэдгээрийг хамтран ажиллах, экспортыг дэмжих хамтарсан үйл ажиллагаа явуулахыг нь эрчимжүүлэх зорилготой юм. Буцалтгүй тусламжийн хэмжээ нь 13,000 ам. доллар хүртэлх байж болох боловч төслийн 50 хувиас илүү хэтэрч болохгүй.

Польш улс үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх, экспортоо нэмэгдүүлэх бодлогын хүрээнд **Экспортлогчдыг хөгжүүлэх хөтөлбөрийг** боловсруулж хэрэгжүүлсэн байна. Тус хөтөлбөрийн зорилго нь бүс нутгийн экспортод оролцох ЖДҮ-ийн оролцоо, бүс нутгийн ДНБ-д оруулах хувь нэмрийг нь нэмэгдүүлэх, гадаадын зах зээл дээрх өрсөлдөх чадвар, үр өгөөжтэй байдлыг сайжруулахад чиглэгдсэн. Ажилгүйдлийн өндөр түвшинтэй сонгосон 5 бүс нутгийн экспортлогчид ба экспорт хийх боломжтой этгээдүүд энэхүү хөтөлбөрт оролцох эрхтэйгээр тусгасан бөгөөд хөтөлбөрийг 2004-2005 онд хэрэгжүүлжээ. Уг хөтөлбөрийн хүрээнд буцалтгүй тусламжийн доод хэмжээ нь 500 ам. доллар байх бөгөөд дээд хэмжээ нь 10,000 ам. доллараас хэтрэхгүй байх ёстой. Буцалтгүй тусламжийг зардлаа хуваах зарчим дээр олгоно. Хөтөлбөрийн төсвөөс гарах хамтарсан санхүүжилтийн дээд хэмжээ нь төслийн авч болох нийт зардлын 50 хувьтай тэнцэнэ. Үлдсэн зардлыг компани өөрийн хөрөнгөөс гаргах ёстой. Мөн экспортын төлбөртэй холбогдсон эрсдлээс урьдчилан сэргийлэх зорилгоор экспортын зээлийн даатгалын корпораци байгуулсан бөгөөд энэ нь аюулгүй арилжаа хөгжүүлэх, шинэ зах зээлийг олж авах боломжийг олгоно гэж үзжээ. Тус корпораци нь экспортын авлагын даатгал, зах зээлийн бус эрсдлийн эсрэг даатгал, экспортын зах зээл хайх зардлыг даатгуулах, экспортын зээлийн баталгааны сан, экспортын зээлийн хүүгийн төлбөрт зориулсан татаас зэрэг олон арга хэмжээнүүдийг шат дараалан авч хэрэгжүүлсэн байна. Тухайлбал: зарим улс орны жишээн дээр бий болсон тогтмол хүүтэй экспортын хүүд зориулсан татаасны тухай /ДОКЕ/ хууль 2001 онд баталж тус хөтөлбөрийн хүрээнд экспортлогчид Польшийн буюу гадаадын банк, олон улсын санхүүгийн байгууллагаас авсан экспортын зээлийн тогтмол хүүд зориулж улсын төсвөөс татаас авах эрхтэй.

3.3. СОЛОНГОС УЛС

Өмнөд Солонгос улс нь эдийн засгийн хөгжлийн төлөвлөлтөө 5 жилээр хийж ирсэн ба энэ нь 1962-1993 он хүртэлх долоон 5 жилийг хамардаг. Дэлхийн банкны ангиллаар тус улсын үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын эдгээр жилүүдийг 2 үе болгон ангилдаг ба зарим судлаачид өнөөг хүртэлх 3 үе шатанд хувааж байна. Эдгээрээс тоочвол:

I үе шат: Энэ үе шатанд 1-р 5 жил буюу 1962-1966 онууд хамрагдах ба бие даасан аж үйлдвэрийн үндэс суурийг тавьж эхэлсэн. Эдийн засгийн хараат бус үйлдвэрлэлийг бий болгохыг зорьж импортыг хязгаарлах хатуу бодлого явуулсны үр дүнд үндэсний үйлдвэрлэгчдийг хамгаалж зөвхөн машин техник, тоног төхөөрөмжийн импортыг хүлээн зөвшөөрч байжээ. Импортын бүтээгдэхүүнийг дотооддоо үйлдвэрлэх чиглэлийг баримталж бүх хүчээ төмөрлөгийн үйлдвэр барихад зориулж, ашиглалтад оруулж чадсанаар импортоор авдаг бүтээгдэхүүнийг өөртөө үйлдвэрлэдэг болжээ. Мөн цахилгаан эрчим хүч, бордоо, боловсруулаагүй газрын тос, нийлэг бөс даавуу, цементийн салбаруудын хөгжлийн эхлэл тавигдсан. Үүний хажуугаар экспортын чиглэлээр хөнгөн үйлдвэрүүдийг хөгжүүлж ирсэн байна.

II үе шат: Экспортын хүчин чадлыг нэмэгдүүлж эдийн засгийн суурь салбарыг хөгжүүлэх асуудлыг чухалчилж анхаарсан. 1967-1971 оны 2-р таван жилийн төлөвлөгөөнөөс эхэлж 1972-1976 оны 3-р 5 жилийг дуустал үргэлжилсэн хоёр дахь шатны үндсэн дээр экспортын чиглэлийн үйлдвэрлэлийг эрчимжүүлэн төмөрлөг, машины үйлдвэрлэлийг түлхүү хөгжүүлжээ. Экспортын бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд төр засгаас онцгой анхаарч хөнгөлөлттэй зээл олгох, үйлдвэртээ зориулж импортоор оруулж байгаа бүтээгдэхүүн, тоног төхөөрөмжийг гаалийн татвараас хөнгөлөх, чөлөөлөх бодлого баримталж байжээ. Мөн шинээр экспортод зориулан үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг гаалийн болон ашиг орлогын татвараас хөнгөлөх чөлөөлөх арга хэмжээг авч хэрэгжүүлжээ. Шинэ аж үйлдвэрийн чухал стратеги бүхий цогцолборыг нутгийн өмнөд хэсэгт бүтээн байгуулснаар Сөүлээс бусад бүс нутгийг аж үйлдвэржүүлж, эдийн засгийн хөгжлийг хурдасган, ажиллах хүчнийг нэмэгдүүлсэн.

III үе шат: Энэ үед 4-7-р таван жилийн төлөвлөлтийн үе хамрагдана. Дээрх арга хэмжээний үр дүнд экспортын чиглэлийн үйлдвэрлэлийн салбар 1980-аад оноос илүү хурдацтай хөгжиж эхэлсэн байна. 1980 оны эхэн үеэс орхигдсон хүнд болон химийн үйлдвэрлэл /НСИ/-ийг эдийн засгийн нөхцөл байдалтай уялдуулан анхаарч хөгжүүлж эхэлсэн. Эдийн засгийн салбарын хямрал, хоёрдогч газрын тосны шокноос үүссэн төлбөрийн балансын хямрал зэрэг тооцоолоогүй нөхцөл байдлууд нь бодлогын өөрчлөлт хийхийг шаардаж байсан. Хүнд үйлдвэрлэлд эрчимтэй оролцохоос зайлсхийх нь нүдээ олсон. Энэ нь Солонгост хүлээн зөвшөөрөгдсөн 1980-аад оны экспортын бөмбөгдөлтийн давуу тал байсан ба АНУ-тай хамтын ажиллагаагаа хэвээр хадгалах арга зам нь худалдааны либералчлал байсан. Мөн санхүүгийн секторыг чөлөөлж эхэлсэн боловч энэ салбарт дорвитой ахиц гараагүй. 1990-ээд оноос зах зээлийг нээлттэй болгож, чөлөөт зах зээлийг бий болгосон бөгөөд 1997 онд Азийн санхүүгийн хямрал болоход Солонгос Улс хямралыг түргэн даван туулах эрс шийдвэртэй арга хэмжээ авсан.

2000 оноос шинэ санаа, шинэ бүтээл нь үндэсний хөтөлбөрт тэргүүлэх асуудал болжээ. Үйлдвэрлэлийн салбарт илүү шинэ санаа нэвтрүүлж, шинэ бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэхийн тулд Солонгост бизнесийн таатай орчин бүрдүүлэх, жижиг дунд үйлдвэрлэгчид болон том компаниудын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх бодлогыг дэмжин хөгжүүлж байна.

Солонгосын шинэ үйлдвэржүүлэлтийн бодлого нь 1985 онд Аж үйлдвэрийн хөгжлийн хууль /The Industrial Development Law/-д тусгалаа олсон нь сонгомол аж үйлдвэржүүлэлтийг хуулиар хамгаалах тухайн цаг үеийн өөрчлөлт болсон. Бодлогын гол тулгуур нь зээллэгийн оронд судалгаа, технологийг дэмжихэд чиглэгдэж байсан. Засгийн газар нь тусгай нөхцөлд үйлдвэрлэлд оролцохоос татгалздаггүй байсан. Экспортод гаргах хэмжээгээр л үйлдвэрлэх ёстой гэсэн хязгаарыг тавьдаг байсан. Жишээ нь, Samsung-ийг автомашины зах зээлд гаргах бүтээгдэхүүний тоонд хязгаар тогтоосон.

Машин техник, хөлөг онгоцны үйлдвэр, бусад томоохон үйлдвэрүүдийг томоохон эрсдэлд хүрсэн тохиолдолд Засгийн газрын зөвшөөрлөөр нэгтгэх, эрх хасах, хориглох гэх мэт арга хэмжээнүүдийг авч байжээ. Үүнд:

1. Санхүүгийн салбарын төлбөрийн чадварт муугаар нөлөөлж байгаа хамгийн гол гэж үзсэн 8 үйлдвэрт “Аж үйлдвэрийн хөгжлийн хууль”-д нийцүүлэн зохицуулалт хийсэн.
2. Сүлжмэлийн үйлдвэрүүдийн тоног төхөөрөмж шинэчлэхэд зориулсан зээлд хөрөнгийн баталгааг өгсөн.
3. Үр ашиггүй ажиллаж байсан төмрийн хайлш, бордооны 2 үйлдвэрийн үйл ажиллагааг боловсронгуй болгох бодлогыг тодорхойлсон. Эдгээр үйлдвэрүүд нь өмнө нь Японы “Уналтад орсон үйлдвэрүүдийн хууль” /Depressed industries law/-ийн хязгаарлалттай төстэй загварыг ашиглаж байсан.
4. Дотоодын монополчлолыг тогтоон, хоорондоо нэгдсэн зэс хайлуулах 2 үйлдвэрт хориг тавьсан. Хар гангийн 3 үйлдвэрийг Pohand Steel компанитай урт хугацааны, онцгой эрхтэйгээр нэгтгэж, Худалдаа, аж үйлдвэрийн яам /MTI/-аас тусгай болзолтойгоор гэрээ хийсэн.

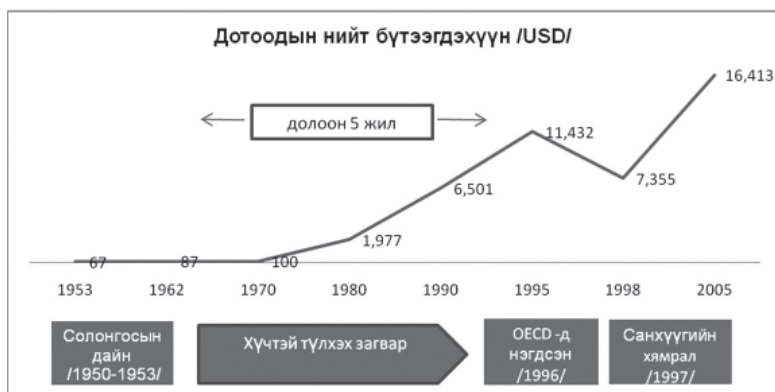
БНСУ нь аж үйлдвэрлэлийг хөгжүүлж, эдийн засгийн тогтвортой өсөлтийг хангахдаа дэлхийд танигдах хэд хэдэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэж экспортолдогтой холбоотой. Тийм ч учраас өнөөдөр дэлхийн гол 10 экспортлогч орны нэг, телевизор үйлдвэрлэлээр дэлхийд 1, хөлөг онгоц үйлдвэрлэлээр 2, бэлэн хувцас, гэр ахуйн цахилгаан бараагаар 3-т, нэхмэл бөс бараагаар 4-т азийн шинээр хөгжиж байгаа орнууд дотор цахилгаан техникийн бараагаар 2-р байранд ордог болсон төдийгүй ДНБ-ий өсөлтийн 66 хувийг гадаад худалдааны өсөлтөөр хангаж байна.

Хүснэгт 8. Солонгос улсаас экспортолж байгаа эхний 10 бүтээгдэхүүн /оноор/

№	1960	1970	1980	1990	2000
1	Төмрийн хүдэр	Нэхмэл эдлэл	Нэхмэл эдлэл	Цахилгаан	Хагас дамжуулагч
2	Түхий вольфром	Наамал банз	Цахилгаан	Нэхмэл эдлэл	Компьютер
3	Торго	Хиймэл үс	Төмөр болон ган бүтээгдэхүүн	Гутал	Автомашин
4	Чулуун нүүрс	Төмрийн хүдэр	Гутал	Төмөр болон ган бүтээгдэхүүн	Нефть химийн бүтээгдэхүүн
5	Cuttlefish	Цахилгаан	Усан онгоц	Усан онгоц	Усан онгоц
6	Амьд загас	Жимс, хүнсний ногоо	Нийлэг мяндас	Автомашин	Утасгүй харилцааны тоног төхөөрөмж
7	Байгалийн бал чулуу	Гутал	Металл эдлэл	Химийн бүтээгдэхүүн	Төмөр болон ган бүтээгдэхүүн
8	Наамал банз	Тамхи	Наамал банз	Тоног төхөөрөмж	Нэхмэл эдлэл
9	Будаа	Төмөр болон ган бүтээгдэхүүн	Загас	Пластик бүтээгдэхүүн	Нэхмэл даавуу
10	Үслэг эдлэл	Металл эдлэл	Электрон бараа	Чингэлэг / container/	Гэрийн цахилгаан хэрэгсэл

Экспортыг хөгжлийн хөдөлгүүр болгон гадагш чиглэсэн эдийн засгийн хөгжлийн стратеги нь 40-өөд жилийн хугацаанд Солонгосын үндэсний нийт бүтээгдэхүүнийг 2.3 тэрбум ам доллароос 477.0 тэрбум ам.долларт хүргэж, нэг хүнд ноогдох ДНБ нь 87 ам.доллараос 16,413 ам доллар болтлоо өссөн байна. /Зураг 5/

Зураг 5.

Сүүлийн 30 жилийн турш Солонгосын эдийн засгийн дундаж өсөлт 8.6 хувь байсан бөгөөд гадаад худалдааны эргэлтийн хэмжээгээр дэлхийд 11 дүгээрт орж байна.

3.4. ТАЙВАНЬ УЛС

Тус улсын аж үйлдвэрлэлийн суурь 1949 оноос эхэлсэн ба энэ үеэс импортыг орлуулах бодлогыг хэрэгжүүлж эхэлсэн.

1-р үе шат буюу 1949 оноос 1950-аад оны сүүлч хүртэл: Энэ үед импортыг орлуулах анхны суурь тавигдсан. Орон нутгийн үйлдвэрлэгчдийн үйлдвэрлэдэг гол нэрийн хэрэглээний бараануудын импортыг багасгаж, тариф, квот тогтоосон. Засгийн газраас нэхмэл ба хүнсний бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэл, бусад эрчимтэй ажиллаж байсан үйлдвэрүүдийг дэмжиж, урамшуулж байв. 1957 оноос шил, төмөр арматур, лаазалсан жимс, машин үйлдвэрлэлийн үндсийг тавьсан.

2-р үе шат буюу 1950 оны сүүлээс 1960-аад оны сүүлч үе хүртэл: Энэ үед импортыг орлуулах бодлогыг үргэлжлүүлэхийн хамт эрчимтэй үйлдвэрлэж байгаа салбаруудад экспортод чиглэсэн үйл ажиллагааг хэрэгжүүлж эхлэв. Мөн энэ хугацаанд хүнд болон химийн үйлдвэрүүдийн үндэс суурийг тавьсан ба Тайванийн эдийн засаг сэргэж, үйлдвэржилтийн өсөлт хурдацтай нэмэгдсэн. 1961-1968 онуудад 4 жилийн хугацаатай үечилсэн бодлогын төлөвлөлт хийж хэрэгжүүлсэн байна.

Хүснэгт 9.

Хугацаа	Төлөвлөлт
1-р 4 жил /1961-1964/	Эдийн засгийн хөгжлөө тогтвортой удаан хугацаанд барихад хүнд үйлдвэрүүд нь аж үйлдвэржилтийн гол түлхүүр гэж үзэн капитал бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх ажлыг эрчимжүүлсэн.
2-р 4 жил /1964-1968/	Хөгжлийг илүү хурдасгахын тулд завсрын бүтээгдэхүүн боловсруулдаг үйлдвэрүүдийг, түүн дотроо химийн болон газрын тосны бүтээгдэхүүн, өндөр нэгдэл бүхий төмөрлөг, даавууны үйлдвэрлэлийг онцлон хөгжүүлэх төлөвлөлт хийсэн.

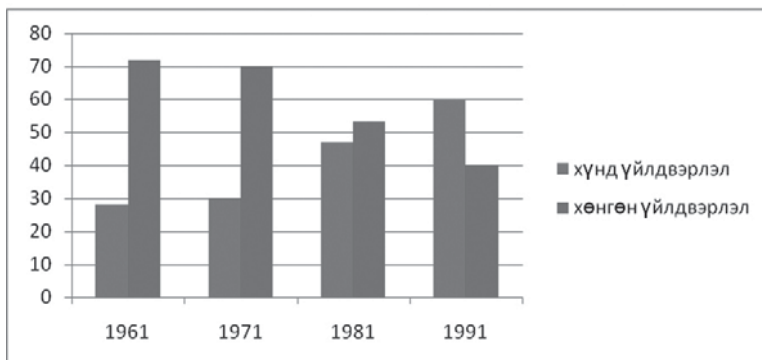
1963 оноос гэр ахуйн цахилгаан хэрэгсэл, электроникийн үйлдвэрлэлийн үндсийг бий болгох зорилт тавьж хэрэгжүүлснээр Тайвань өнөөдөр дэлхийн электрон барааны томоохон үйлдвэрлэгч, энэ салбарын хөгжлийг тодорхойлогч болоод байгаа билээ.

3-р үе шат буюу 1970-1980-аад он: Энэ үеийг аж үйлдвэржүүлэлтийн өргөжилтийн үе гэж нэрлэдэг. Учир нь энэ үед экспортын хэмжээ нэмэгдэж, хөдөлмөрийн багтаамжтай бүтээгдэхүүнээс нэмүү өртөг өндөртэй, ур чадвар шингээсэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг болов. Тайванийн эдийн засаг импортыг орлуулах бодлогын сүүлчийн шатанд шилжив. Дотоодын үйлдвэрлэлээр олон төрлийн капиталын эрчимжсэн үйлдвэрүүдийн /завсрын бүтээгдэхүүн, капиталын бүтээгдэхүүн/ бүтээгдэхүүний импортыг орлуулах болов. Хүнд болон химийн үйлдвэрүүдийг дэмжиж, зарим томоохон бүсүүдийн дэд бүтцийг хөгжүүлж ирсэн.

4-р үе шат буюу 1980-аад оноос хойш: Засгийн газраас өндөр технологи бүхий эрчимжүүлсэн бүтээгдэхүүний үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэхэд анхаарал хандуулж, энэ салбарын үйлдвэрүүдийг дэмжиж эхэлсэн.

Тайванийн боловсруулах үйлдвэрлэлд хүнд үйлдвэрүүдийн эзлэх хувь байнга өссөөр 1990 он гэхэд 60 хувьд хүрч, маш хурдацтай хөгжсөн байна. Үүнийг зургаар харуулав.

Зураг 6. Тайванийн боловсруулах үйлдвэрлэлд хүнд болон хөнгөн үйлдвэрүүдийн эзлэх хувийн жин

Тайванийн үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын гол амжилт нь “либералчлал”-тай холбоотой гэж үздэг. Импортыг орлуулах үйлдвэржүүлэлтийн бодлого хэрэгжүүлсний үр дүнд макро эдийн засгийн хүрээнд дараах өөрчлөлтүүд гарсан. Үүнд:

1. Гадаад улс орнуудтай хийх гадаад худалдааны харилцаагаа өргөжүүлсэн. Дотоодын бүтээгдэхүүнээр импортыг орлуулахад технологи болон тоног төхөөрөмж, түүхий эд болон капитал бүтээгдэхүүн худалдан авахын тулд гадаад улс орнуудтай өргөн хүрээнд худалдаа арилжаа хийх шаардлага гарсан.
2. Гадаадын эдийн засгаас хамаарах хамаарал буурсан. Тайванийн Засгийн газар аж үйлдвэрүүдийг санхүүжүүлэхийн тулд АНУ-ын тусламжаас ихээхэн хамааралтай байв. Тухайлбал, 1950 онд Тайванийн нийт хөрөнгө оруулалтын 40 хувийг бүрдүүлж байсан. Гэвч АНУ-ын Засгийн газраас 1959 онд үзүүлж байсан тусламжаа зогсооход Тайванийн Засгийн газар төлбөрийн балансын алдагдалд орсон.
3. Хятад улсын аюул занал багассан. 1940-1970 онуудад Хятад улсаас Тайваньд цэргийн хүчээр байнга аюул занал үзүүлж байсан. Үүнээс хамгаалахын тулд батлан хамгаалахын хүчин чадлыг бэхжүүлэхэд эдийн засгаа тогтвортой байлгах шаардлага гарсан. Ялангуяа, эдийн засгийн хөгжлийн шаардлагаар бус батлан хамгаалах, аюулгүй байдлаа хангах явдлыг дэмжих чадвартай хүчирхэг үндэсний үйлдвэрүүд чухал байсан тул үүнд чиглэсэн төлөвлөгөө боловсруулсан. Мөн нөгөө талаас Хятадын эдийн засагт нөлөөгөө тогтоохын тулд экспортыг дэмжих шаардлага гарсан.
4. Экспортод чиглэсэн үйлдвэржилтийн үндэс суурь тавигдсан.
 - 1960-аад онд үндсэндээ хөдөлмөр зарцуулалт ихтэй, нэмэгдсэн өртөг багатай бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэдэг байсан хэдий ч хүнд үйлдвэрүүд нь экспортод чиглэсэн секторуудыг хурдацтай өргөжүүлэхэд шаардлагатай завсрын болон капитал бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэх гол эх үүсвэр нь болж байв.
 - Тайванийн Засгийн газар 1965 оноос экспортод чиглэсэн аж үйлдвэржүүлэлтийн стратегийг хэрэгжүүлж эхэлсэн.
 - Засгийн газар төсвийн хөрөнгөөр улсын үйлдвэрүүдэд хөрөнгө оруулалт хийх, банкны салбарын зүгээс үйлдвэрүүдэд хөнгөлөлттэй зээл олгох бодлого баримталсан байна.

Импортыг орлуулах чиглэлийн үйлдвэрүүд зөвхөн дотоод зах зээлээ хангаад зогсохгүй гадаад зах зээл; бүтээгдэхүүнээ гаргаж, тэндээс олсон орлогоороо үйлдвэрлэлээ өргөжүүлэхийн зэрэгцээ улсын эдийн засагт томоохон хувь нэмэр оруулж байв. Үүнийг схемээр харуулбал /Зураг 7/:

Зураг 7. Импортыг орлуулах үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын хэрэгжилтэнд нөлөөлсөн гол хүчин зүйл

Эдгээр хүчин зүйлсийн уялдааг хангах замаар импортыг орлуулах үйлдвэржүүлэлтийн бодлогыг явуулсан.

Экспортод чиглэсэн үйлдвэржүүлэлтийн бодлогыг явуулахдаа:

1. Засгийн газраас дэд бүтцийг хөгжүүлэхэд анхаарсан. Үүнд:
 - 1973 онд Ерөнхий сайд Chaing Ching-Kuo томоохон 10 төслийг хэрэгжүүлэх эхлэлийг тавьсан ба үүнд дэд бүтцийг хөгжүүлэх төслүүдээс гадна нефтийн үйлдвэр барих, тээврийн хэрэгсэл, усан онгоцны үйлдвэр барих төслүүдийг эхлүүлсэн.
 - Хөрөнгө оруулалтын нөөцөөс төрийн өмчит дэд бүтцийг сайжруулах чиглэлтэй хүнд үйлдвэрүүдийн үйл ажиллагаанд зарцуулсан. /1970-аад онд /
 - Төмөр зам, хурдны замуудыг тавьсан.
2. Засгийн газар, төрийн өмчит үйлдвэрийн газрууд, банкны салбарын хооронд нягт хамтын ажиллагааг бий болгосон. Энэхүү зохион байгуулалтын онцлог нь төрийн чиглүүлэгч агентлаг нь уг гурвалсан холбооны төв нь болж, банк санхүүгийн салбарын нөөцийг төрийн үйлдвэрүүдэд хөрөнгө оруулахад зохицуулагчийн үүрэг гүйцэтгэж, төрийн өмчит үйлдвэрийн газрууд нь бодлогын гол хэрэгжүүлэгч болж байсан.

Төрийн өмчит үйлдвэрийн газрууд. Тайвань улсын эдийн засагт нөлөө бүхий томоохон үйлдвэрийн газруудыг төрөөс хянадаг ба төрийн өмчит газрууд эрчим хүч, хий, ус, төмөр зам болон харилцаа холбооны салбарт монополь байв. Мөн шатахуун, газрын тосны бүтээгдэхүүн, ган ба бусад металлууд, усан онгоц, хүнд машин тоног төхөөрөмж, тээврийн хэрэгсэл, бордооны үйлдвэрүүдийг хянадаг. Төрийн өмчийн үйлдвэрийн газрууд нь улсын нийт орлогын 10-25 хувийг, улсын нийт капиталын 45 хувийг тус тус бүрдүүлдэг ба төрийн өмчит 6 том үйлдвэр нь хувийн 50 том үйлдвэрүүдтэй ижил хэмжээний борлуулалт хийдэг.

Банк, санхүүгийн салбар. Тайванийн Засгийн газраас банк, санхүүгийн салбарт 1970-аад оны сүүлчээс хяналтаа тогтоож эхэлсэн ба тус салбар нь Засгийн газраас гадна удирдагч намын давхар хяналтад ажилладаг байв. Төрийн өмчит үйлдвэрүүд нь Засгийн газрын үйлдвэржилтийн бодлогын гол нэвтрүүлэгч байсан тул банкны зээлийн хуваарилалт нь төрийн өмчит үйлдвэрүүд рүү чиглэгдэж байв. Тоо дурдахад, үйлдвэрлэлжүүлэлтийн бодлогын хэрэгжилт эхэлж байсан 1965-1975 оны хооронд 32 төрийн өмчит үйлдвэр, 19 хувийн томоохон үйлдвэрүүд Тайваний Төв банкнаас шууд хөрөнгө оруулалт авч байсан байна.

Нөгөө талаар, Тайваний хөгжлийг түргэсгэсэн гол гурван хүчин зүйл байдаг гэж үздэг бөгөөд эдгээр нь **газрын шинэчлэл, өмч хувьчлал, жижиг дунд үйлдвэрийг** (ЖДҮ) амжилттай хөгжүүлсэн явдал юм.

Тайвань улс 1967 онд дэлхийд анх удаа “ЖДҮ-ийн үйл ажиллагааг зохицуулах хууль” (The Small and Medium Enterprise Guidance Regulations) гаргаж, зах зээлийн хямрал, байгалийн гамшиг гэх мэт давагдашгүй хүчин зүйлс өртсөн эрсдлийг бууруулах, нөхөн олговор олгох, сургалт явуулах зорилготой ЖДҮ-ийн төв болон дэмжих санг бүх хотуудад байгуулжээ.

Тайвань жижиг дунд үйлдвэрийг хөгжүүлэхэд онцгой анхаарч ирсэн ба хөрөнгө оруулалт, түүхий эдийн дутагдал, гадны хамаарал ихтэй үед үйлдвэржүүлэх хамгийн оновчтой зам нь ЖДҮ-ийг хөгжүүлэх явдал байдгийг харуулж чадсан юм. Тайваний Засгийн газар техник, технологийн шинэчлэлийг нэвтрүүлэх, шинжлэх ухаан судалгааны ажилд ч маш их хөрөнгө зарцуулжээ. Жижиг үйлдвэрлэлийг овог, гэр бүлийн уламжлалд тулгуурлан төрөлжүүлж, том үйлдвэрүүдийн нэгдсэн бодлогод захируулж, дасгаж чадсаны ачаар дэлхийн тэргүүлэх компаниуд Apple, Dell, Fujitsu, Hewlett Packard, IBM, Siemens, Sony, Toshiba-ийн захиалгыг өрхийн үйлдвэрлэгчид чанарын өндөр түвшинд хийх хэмжээнд очжээ.

3.5. СИНГАПУР УЛС

1960-аад оны үед Сингапур төдийгүй Зүүн өмнөд Азийн шинээр төрсөн улс орнуудын нийгэм, улс төрийн сул дорой байдал, колончлолын дараах засгийн газрын эрх зүйн статус, газар нутгийн маргаан, гадаад хөндлөнгийн оролцоо зэрэг нь тухайн бүс нутгийн геополитикийн гол шинж болж байв.

Тухайн үед Британийн хувьд Зүүн Өмнөд Азид цэргийн хяналт тавихад Сингапур нэн тохиромжтой, чухал газрын нэг байсан боловч 1964 онд Британийн засгийн эрхэнд Хөдөлмөрийн нам гарснаар хилийн чанад дахь батлан хамгаалах хүчний зардал багасгаж, 1966 оны сүүлээр хилийн чанад дахь цэргийн хүчнээ татаж эхэлсэн байна.

Британийн цэргийн бааз Сингапурын нутагт байрлаж байсан нь нэг талаар эдийн засгийн хувьд ашигтай байсан ба Британийн цэргийн бааз Сингапурын хөдөлмөр эрхлэлтийн 16 хувийг бүрдүүлж байсны дээр ДНБ-ий 14 хувьтай тэнцэх хэмжээний хөрөнгөтэй байжээ.

Британи нэгэн зууны туршид арлын онцлог байрлал, стратегийн ач холбогдлыг үнэлэн цэргээ байршуулахдаа Сингапурыг худалдаачдын дамжин өнгөрөх болон бөөний худалдааны төв болгожээ.

Тухайн үед Сингапур улс ажилгүйдлийн асуудалтай тулгарч үүнээс гарах гарц бол үйлдвэржүүлэлт гэдгийг тодорхойлжээ. Бусдын эд барааг дамжуулан худалдах явдал Сингапурт оргилдоо хүрч, улмаар явцгүй болсон, улс орны эдийн засгийн хөгжилд өгөөжгүй, баялгийг шинээр бий болгож чадахгүй бөгөөд бараа бүтээгдэхүүнийг зөвхөн дамжуулах үүрэг гүйцэтгэж байгаа нь бодитой харагдаж байв.

Тус улс нь аялал жуулчлалыг дэмжин хөгжүүлсэн нь олон хүнийг ажлын байраар хангаж, амьжиргааны эх үүсвэр болж байсан хэдий ч ажилгүйдлийг арилгах асуудлыг бүрэн шийдвэрлэж чадахгүй нь тодорхой болсон. Иймээс үйлдвэрлэлийг хөгжүүлэх замаар энэ байдлаас гарах нь зүйтэй гэдгийг тооцоолж, жижиг дунд үйлдвэрлэгчдийг дэмжих бодлого баримтлав. Дотоодын зах зээл бага, хүн ам цөөн, дөнгөж 2 сая байсан хэдий ч Сингапурт ирээдүйд үйлдвэрлэх автомашин, хөргөгч, агааржуулагч, радио хүлээн авагч, телевизор,

магнитофон зэргийг үйлдвэрлэх, түүнчлэн ургамлын тос, гоо сайхны бүтээгдэхүүн, жорлонгийн цаас, лааны тосон бөмбөлөг хийх жижиг үйлдвэр байгуулах гэсэн дотоодын хөрөнгө оруулагчдаа маш сайн дэмжих бодлого баримталж байв.

Зураг 8.

Зураг 9.

Эх сурвалж: Singapore yearbook of statistics

Энэ бүхний үр дүнд хөрш зэргэлдээ орнуудын хөрөнгө оруулагчдыг татах үйл ажиллагаа эрчимжсэн ба нэхмэл, бэлэн хувцас, тоглоомын үйлдвэрүүд олноор байгуулагдаж эхэлсэн байна. Эхэндээ үр дүн муутай байсан ч сүүлдээ аж үйлдвэрийн томоохон төв болсон Сингапурын баруун хэсэгт орших Журонг үйлдвэрийн бүсэд ихээхэн хөрөнгө зарж дэд бүтэцтэй болгосон. Журонг дахь хөлөг онгоцны засварын газрыг түшиглэн “Ishikawajima-Harima” гэсэн хамтарсан хөрөнгө оруулалттай компанийг байгуулан онгоц үйлдвэрлэх, засварлах ажлыг эхлүүлсэн. Гэвч хэсэг хугацааны дараа ихээхэн хөдөлмөр шаардсан, ашиг олж чадахгүй үйлдвэр болж хувирсан. Энэ нь хөрөнгө оруулалт хийж л байвал дэмжих бодлого барьж байсан ч дутуу төлөвлөлт зарим талаар алдаанд хүргэдэг гэдгийг харуулсан. Зүй нь дээрх үйлдвэрийг цогцоор нь нэг дор байгуулах асуудал орхигдсон байсан нь хожим мэдэгдэж, түүнийгээ зөв шийдвэрлэж чадсан байна.

Туршлага багатайн улмаас нэлээд алдаа гаргаж, хохирол амссан гэж үздэг. Тухайлбал, цэвэр усны нөөц бага, эрэг орчмын усаа бохирдуулж болохгүй байсныг урьдчилан тооцоогүй, техник технологийн талаар ямар ч туршлагагүй ч хаягдал цаасны үйлдвэр, шаазангийн үйлдвэрийг байгуулахаар ихээхэн хөрөнгө зарцуулсан ба туршлага муутай гадны хөрөнгө оруулагчдад найдаж байсан.

Сингапур колонийн үед үлдээсэн эдийн засаг, улс төрийн үндэс суурьт түшиглэж байв. Британийн цэргийн анги, цэргийн тоо эрс цөөрч түүнтэй холбоотойгоор Британийн тусламжийн гэрээ хийх үед Сингапурын Засгийн газар зөв бодлого явуулж, эдийн засгийн биеэ даасан улс болохыг зорьж байсан. Гадны тусламжид найдаж болохгүй гэдгийг ард иргэддээ сануулан “Хорвоо ертөнц биднийг тэжээх албагүй, бид ч гуйлгаар амьжиргаагаа залгах учиргүй” гэдэг уриалгыг гаргаж, аль болох боломжоороо олон үйлдвэр аж ахуйн газар байгуулж, ард иргэдээ ажлын байраар хангахыг зорьсноор иргэдийнхээ бусдыг харж амьдрах муу зуршлаас ангижруулж чаджээ.

Нөгөөтэйгүүр, гадны хөрөнгө оруулагчдын итгэлийг алдахгүйн тулд ихээхэн чармайн ажиллаж байсны зэрэгцээ дэлхийн өнцөг булан бүрээс хөрөнгө оруулагчдыг татах ажил эрчимтэй өрнүүлсэн байна. Үүний зэрэгцээ мэдлэгт суурилсан үйлдвэрлэлийг дэмжиж техник технологийн чиглэлээр залуусыг гадаадад суралцуулах, туршлагаас судлуулахаас гадна гадаадын мэргэжилтнүүдээс зөвлөмж авах, эрдэмтэн, доктор профессоруудаар лекц, шинэ мэдээлэл хийлгэх зэрэг нь бодлогыг зөв тодорхойлж, хэрэгжүүлэхэд их

нөлөө болсон гэж үздэг. Үүний тод жишээ нь 1961 онд Алберт Винсемусаар удирдуулсан судалгааны багийг авч ажиллуулсан ба энэ багийн ажлын тайланд олон ажил тусгагдсанаас татварын бүтэц, аж үйлдвэрийн харилцааны өөрчлөлт, ажилчдыг бэлтгэх, ажлын байр бий болгох гээд ихэнх санал нь тэр даруйдаа хэрэгжиж эхэлжээ. Түүнчлэн анх судалгаа хийсэн багийн гишүүдтэйгээ харилцаагаа огт таслаагүй нь тус улсын бас нэг онцлог юм.

1970-аад оноос эхлэн Сингапур нь экспортод чиглэсэн аж үйлдвэржилтийг хөгжүүлэх 10 жилийн хөтөлбөрийг боловсруулжээ. Үүнтэй холбоотойгоор Сингапур аж үйлдвэрээ хөгжүүлж чадсан өөртэйгээ адил жижиг улсуудыг судалж Нидерланд, Швед, Бельги, Израилийг загвараа болгож, Нидерландын гадаадын хөрөнгө оруулалтыг амжилттай татаж чадсан. Мөн хөрөнгө оруулалтыг дэмжих зорилгоор төрийн бус, улс төрийн ашиг сонирхлыг агуулаагүй Эдийн засгийн хөгжлийн зөвлөл /ЭЗХЗ/-ийг байгуулсан.

Сингапур дахь АНУ-аас орж ирсэн олон үндэстний корпораци нь өндөр технологи ашигладаг, хамрах хүрээ өргөнтэй учраас ажлын байрыг олноор бий болгож, хөрөнгийн эргэлт сайтай, ашиг орлого нэмэгдэх хандлагатай байсан тул хөрөнгө оруулалтыг нэмэгдүүлсэн.

Дээрх арга хэмжээнүүдийн үр дүнд 1980-аад оны эхэн үе гэхэд ажилгүйдлийг бууруулж 3.5 хувьд хүргэж, үйлдвэрлэлийн салбарын огцом өсөлтийг бий болгож чадсан.

Үйлдвэрлэлийн хөгжлийг хангахдаа дэд бүтцийг бүрдүүлсэн, сайтар төлөвлөсөн үйлдвэрлэлийн бүс зохион байгуулж, санхүү, татвар, экспортын таатай нөхцөл бүрдүүлж чадсанаар томоохон амжилтуудыг олсон. Энэ бүгд нь Сингапур улсын аж үйлдвэржүүлэлтийн туршлагын нэгээхэн хэсэг, гэхдээ хэн ч анхаарч үзэхээр зөв уялдааг хангасан, цаг үеэ олсон, зайлшгүй байх асуудлуудыг хамруулсан, тэдгээр нь үр өгөөжөө өгсөн зэргээрээ онцлог байна.

Сингапур улс нь ЖДҮ-ийг дэмжих стратеги, дараа нь экспортод чиглэсэн үйлдвэржүүлэлтийн стратегийг баримталж, үйлдвэржүүлэлтийн бодлогоо хэрэгжүүлж чадсанаар өнөөгийн мэдлэгт суурилсан эдийн засагт шилжихэд саад учраагүй бөгөөд дэлхийн хөгжингүй орнуудыг тэргүүлж, олон бараа бүтээгдэхүүнээрээ гадаад зах зээлд байр сууриа эзэлсэн, өндөр аж үйлдвэржсэн, хүчирхэг эдийн засагтай улс болж чадсан. Нөгөө талаар, Сингапур улс нь байгалийн нөөц баялаггүй боловч арлын жижиг улсаас орчин үеийн хот улс болтлоо хөгжсөн амжилт нь үйлдвэржүүлэлтийн хөгжлийн асуудлаа хөндөхдөө төлөвлөлт сайтайгаар, бүх талаас нь бодож боловсруулж байж хэрэгжүүлсэнд оршино.

* * *

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

- World manufacturing production, statistics for 2013-I, UNIDO /<http://www.unido.org/statistics>
- Korean industrial policy /World bank/ <http://books.google.mn>
- "The Singapore model of industrial policy", Chia Siow Yue, 2005. <http://www.adbi.org>
- "Шинэ үйлдвэржилтийн бодлогын судалгаа", Б.Даваасүрэн, 2008 он.
- "Үйлдвэржүүлэлтийн бодлогын судалгаа: өнөө ба ирээдүй /Дархан-Уул, Завхан, Хэнтий аймгийн жишээн дээр/, ГТХАН-ийн "Бүс нутгийн эдийн засгийг дэмжих" судалгааны баг, 2009 он.
- "Жижиг дунд үйлдвэрлэл эрхлэгчдэд" Хөдөлмөрийн Яамны Жижиг, дунд үйлдвэрийн хөгжлийн газар, НҮБ-ын Хөгжлийн Хөтөлбөрийн "Монголд үйлдвэрлэл хөгжүүлэ-2" төсөл. 2013 он.
- Монгол Улс болон шилжилтийн улс орнуудын жижиг дунд үйлдвэрийн экспортыг дэмжих бодлого, аргачлал, арга хэмжээний талаарх судалгааны дүн шинжилгээ, 2004 он. Эва Готц-Дэбница, Байгалмаа.